

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

**ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΥΠΟ ΤΟ
ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ**

Λιάπης Δημήτριος

**Μεταπτυχιακός Φοιτητής του ΠΜΣ BRICS: «Οικονομία –
Κοινωνία – Εξωτερική Πολιτική»**

Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ρουκανάς Σπυρίδων

Πειραιάς 2017

Ο Λιάπης Δημήτριος βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, θα μελετήσουμε τις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες, όπου ξεκίνησαν το 1978, υπό το πρίσμα της Οικονομικής Γεωγραφίας. Το γνωστικό αντικείμενο της Οικονομικής Γεωγραφίας, το συνθέτουν πολλές πτυχές όπως ο κλάδος της χωροταξίας, η έννοια της περιφερειακότητας, η απελευθέρωση του εμπορίου, οι οικονομίες συσσωρεύσεων και άλλα όπως θα δούμε παρακάτω. Ο σκοπός του κλάδου είναι η ανάδειξη της σημαντικότητας της γεωγραφικής διάστασης της οικονομικής ανάπτυξης των περιφερειών. Όσον αφορά τις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες, μετά την αναποτελεσματική οικονομικά περίοδο 1949-1977 και τις πολιτικές που εφάρμοσε ο Μάο Ζεντόνγκ, όπως οι μεταρρυθμίσεις σε αγροτικό και βιομηχανικό τομέα, το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός" και η "Πολιτιστική Επανάσταση", η ανάγκη για την οικονομική ανάταξη της Κίνας ήταν όσο ποτέ άλλοτε επιτακτική και αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω των ξένων επενδύσεων. Έτσι, ο μόνος τρόπος προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η εφαρμογή των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών υπό ένα συγκεκριμένο καθεστώς φιλικό προς τις ξένες επενδύσεις.

Λέξεις Κλειδιά: Οικονομική Γεωγραφία, Νέα Οικονομική Γεωγραφία, Ειδικές Οικονομικές Ζώνες της Κίνας

Πίνακας Περιεχομένων

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 2: Το Γνωστικό Αντικείμενο της Οικονομικής Γεωγραφίας.....	7
2.1 Εισαγωγή.....	7
2.2 Η Ανάπτυξη της Οικονομικής Γεωγραφίας.....	8
2.3 Ο Κλάδος της Χωροταξίας.....	9
2.4 Οι Έννοιες του Χώρου, του Τόπου και της Τοποθεσίας.....	12
2.5 Η Έννοια της Περιφερειακότητας.....	13
2.6 Η Απελευθέρωση του Εμπορίου.....	15
2.7 Συμπεράσματα.....	17
Κεφάλαιο 3. Οικονομική Γεωγραφία και οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες.....	18
3.1 Εισαγωγή.....	18
3.2 Η Οικονομική Γεωγραφία στον Γεωγραφικό Χώρο και η Νεοκλασική Σκέψη της Χωρικής Ισορροπίας.....	19
3.3 Οικονομίες Συσσωρεύσεων.....	23
3.4 Οικονομία Πιστών Αγώνων και η "Εξάρτηση από την Πορεία".....	28
3.5 Νέα Οικονομική Γεωγραφία.....	30
3.5.1 Βασικά Συστατικά για την Προσέγγιση της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας.....	34
3.6 Δομικά στοιχεία της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας.....	35
3.7 Συμπεράσματα.....	39
Κεφάλαιο 4 Οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες της Κίνας.....	40
4.1 Εισαγωγή.....	40
4.2 Ορισμός και η Αρχή της Πολιτικής των ΕΟΖ στην Κίνα.....	40
4.3 Περίοδος 1949 – 1977.....	48
4.3.1 Οι Εκστρατείες του Μάο 1950 – 1952.....	49
4.3.2 Οι Μεταρρυθμίσεις σε Αγροτικό και Βιομηχανικό Τομέα 1956 – 1958.....	50
4.3.3 Το «Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός» 1958.....	51
4.4 Οι Κύριοι Λόγοι της Επιτυχημένης Προσέγγισης των ΕΟΖ το 1978 και το Παράδειγμα της Σεντζέν.....	55
4.5 Μεταρρυθμίσεις στη Γεωργία και στη Βιομηχανία.....	57
4.5.1 Η Σημασία της Τοποθεσίας.....	61
4.5.2 Παροχή Υποδομής και Υπηρεσιών.....	61

4.5.3 Διοικητική Ικανότητα	62
4.6 Προσέλκυση ΑΞΕ μέσω των ΕΟΖ.....	63
4.7 Ο Στόχος των ΕΟΖ και τα Κίνητρα για τους Επενδυτές	72
4.8 Ο Νόμος των ΕΟΖ	73
4.9 Συμπεράσματα	75
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα.....	76
Βιβλιογραφία.....	79

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Η Κίνα επί σειρά πολλών ετών, τα τελευταία 20 περίπου χρόνια, αποτελεί την πιο ραγδαία αναπτυσσόμενη χώρα στον κόσμο με αποτέλεσμα, σήμερα να είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία μετά τις ΗΠΑ. Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, είναι μέσω της ανάλυσης και της κατανόησης των παραμέτρων που αποτελούν την Οικονομική Γεωγραφία, να αναδείξουμε πώς επιδρά στη λογική της πολιτικής των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών, καθώς ως ΕΟΖ συνήθως ορίζονται παραθαλάσσιες περιοχές για την εξυπηρέτηση του εμπορίου μέσω των λιμανιών και περιοχές κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα (αγορές). Ο στόχος είναι να αντιληφθούμε πώς οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες της Κίνας, που ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970, ήταν η αρχή για την επαναφορά της Κίνας στο παγκόσμιο οικονομικό παιχνίδι. Το βασικό λοιπόν εργαλείο, για να κατανοήσουμε το επιτυχημένο πείραμα των ΕΟΖ, είναι η επιστήμη της Οικονομικής Γεωγραφίας, η οποία όχι μόνο αναλύει τη σημαντικότητα μίας τοποθεσίας και εν γένει μίας περιφέρειας, αλλά και τον κλάδο της χωροταξίας, τις έννοιες του χώρου και του τόπου καθώς επίσης και την απελευθέρωση του εμπορίου η οποία βοήθησε προς σε αυτή την κατεύθυνση. Μετά την αναποτελεσματική οικονομική πολιτική που εφάρμοσε το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας, υπό την ηγεσία του Μάο Ζεντόνγκ, επιχειρήθηκε μία στροφή ως προς την οικονομική πολιτική της χώρας. Αρχικά, θα αναλυθούν οι έννοιες του χώρου και της γεωγραφίας, της περιοχής και του τόπου, ως μέρη και μη της οικονομίας, προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η πολύπλοκη

επιστήμη της Οικονομικής Γεωγραφίας στο σύνολό της. Η Οικονομική Γεωγραφία παρουσιάζει έντονη κινητικότητα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Μετά το τέλος της περιόδου διακυβέρνησης του Μάο Ζεντόνγκ, όπου οι δείκτες οικονομίας της χώρας σχεδόν κατέρρευσαν μετά τις μεταρρυθμίσεις στη βιομηχανία και τον αγροτικό τομέα, το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός και την Πολιτιστική Επανάσταση, τα ηγία αναλαμβάνει ο Ντενγκ Σιάο Πινγκ, επιχειρώντας τη φιλελευθεροποίηση και διεθνοποίηση της εθνικής οικονομίας της Κίνας, μέσω του πειράματος των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών. Η πολυπόθητη αλλαγή, ξεκίνησε με τον ορισμό τεσσάρων Ειδικών Οικονομικών Ζωνών, στις πόλεις Σεντζέν (Shenzhen), Σιαμέν (Xiamen) και Σαντού (Shantou) της επαρχίας Φουτζιάν (Fujian) και Ζουνχάι (Zhunhai) της επαρχίας Γκουαγκντόνγκ (Guangdong). Επίσης, το νομοθετικό πλαίσιο και το δίκαιο της χώρας αναπροσαρμόστηκε με σκοπό την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων. Τέλος, επιχειρείται η προσέγγιση των ΕΟΖ μέσω της Οικονομικής Γεωγραφίας, δηλαδή, όχι μόνο στο πώς επηρεάζει η οικονομία το χώρο, αλλά και το πώς επηρεάζει ο χώρος την οικονομία.

Κεφάλαιο 2: Το Γνωστικό Αντικείμενο της Οικονομικής Γεωγραφίας

2.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό, θα δούμε πώς διαμορφώνεται το γνωστικό αντικείμενο της Οικονομικής Γεωγραφίας που για μεγάλο χρονικό διάστημα οι οικονομολόγοι αγνοούσαν. Η έννοια της Οικονομικής

Γεωγραφίας αναπτύχθηκε χάρη κυρίως τους γεωγράφους. Συγκεκριμένα, στο Κεφάλαιο 2 θα δούμε αναλυτικά το γνωστικό αντικείμενο της Οικονομικής Γεωγραφίας όπως ο κλάδος της χωροταξίας, οι έννοιες του χώρου του τόπου και της τοποθεσίας, η έννοια της περιφερειακότητας καθώς επίσης και πώς η απελευθέρωση του εμπορίου συνέβαλε σε αυτό.

2.2 Η Ανάπτυξη της Οικονομικής Γεωγραφίας

Η Οικονομική Γεωγραφία αναπτύχθηκε περισσότερο χάρη στις προσπάθειες των γεωγράφων να περιγράψουν, να ερμηνεύσουν και να συγκρίνουν τις ιδιομορφίες των οικονομιών των διαφόρων περιοχών, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές και λιγότερο χάρη στις προσπάθειες των οικονομολόγων προκειμένου να παραγάγουν θεωρία (Λαμπρινιάδης, 2012, σελ. 25). Η περιγραφή, η ερμηνεία, ακόμη και η πρόβλεψη για τις πιθανές μελλοντικές μεταμορφώσεις του κοινωνικο-οικονομικού γεωγραφικού περιβάλλοντος, είναι έργο της ανθρωπογεωγραφίας και ειδικότερα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής γεωγραφίας ή ακόμη και πιο εξειδικευμένων κλάδων τους, όπως η γεωγραφία των μεταφορών, της κατανάλωσης, των κοινωνικών μειονοτήτων κ.ο.κ. Ο ανθρωπογεωγράφος αναλύει το παραπάνω περιβάλλον όχι απλώς καταγράφοντας μόνο τα χαρακτηριστικά, που είναι ορατά με γυμνό μάτι ή με το μάτι μιας φωτογραφικής μηχανής ή ακόμη ενός τεχνητού δορυφόρου, αλλά ρωτώντας γιατί έχει προκύψει ο ένας ή ο άλλος κοινωνικός σχηματισμός πάνω στο έδαφος, εξάγοντας με τον τρόπο αυτό κάποια συγκεκριμένα συμπεράσματα. Ενδιαφέρεται γι' αυτούς τους σχηματισμούς σαν

δυναμικά φαινόμενα και διαμορφώνει θεωρίες για την προέλευση και τις τάσεις τους, ώστε να φθάσει στο σημείο να διατυπώσει προβλέψεις για μελλοντικές εξελίξεις. Ο γεωγραφικός χώρος στον οποίο ζει και δραστηριοποιείται ο σύγχρονος άνθρωπος, σαν άτομο και σαν μέλος μίας οργανωμένης κοινωνίας, έχει προκύψει από την επίδραση τόσο του φυσικού περιβάλλοντος και των διαδικασιών της φύσης, όσο και από την δράση των προγόνων του και των κοινωνικών τους ομάδων επί πολλούς αιώνες πάνω στη γη. Κοινωνία, οικονομία και φυσικό περιβάλλον έχουν δημιουργήσει ένα σύνθετο χώρο, που φέρνει πάνω του τα ίχνη, τις βελτιώσεις και παραμορφώσεις των προσπαθειών που κατέβαλλε ο άνθρωπος σε όλα τα στάδια της ιστορίας του, να τιθασεύσει την φύση, με σκοπό να την προσαρμόσει στις ανάγκες του (Βασενχόβεν, 1997).

2.3 Ο Κλάδος της Χωροταξίας

Ο κλάδος της χωροταξίας ασχολείται με τον προσχεδιασμένο μετασχηματισμό του κοινωνικο-οικονομικού γεωγραφικού χώρου, μετασχηματισμό που προκύπτει από την πρόθεση της οργανωμένης κοινωνίας, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζει πως ο μετασχηματισμός του χώρου προκύπτει, βαθμιαία και σωρευτικά, από τις ενέργειες των μεμονωμένων ατόμων, νοικοκυριών και ακόμη περισσότερο, μονάδων οικονομικής δραστηριότητας και επιχειρήσεων. Η χωροταξία αναζητεί τον καταλληλότερο τρόπο για την εγκατάσταση των οικονομικών δραστηριοτήτων και προσπαθεί να τις οδηγήσει προς σε αυτή την κατεύθυνση, χρησιμοποιώντας όμως κριτήρια που δεν είναι μόνο

κριτήρια οικονομικής αποτελεσματικότητας και απόδοσης, αλλά και κριτήρια ποιότητας ζωής και προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Προσπαθεί ακόμη να δώσει χωρική συνοχή και ολοκλήρωση στην εθνική και περιφερειακή οικονομία, εξασφαλίζοντας δεσμούς αλληλεξάρτησης και εξισορρόπησης εθνικών και τοπικών αναπτυξιακών στόχων (Βασενχόβεν, 1997). Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα που ακολουθεί από τον οικονομικό γεωγράφο Karl Andree, όπου το 1867 και ενώ η έννοια της οικονομικής γεωγραφίας δεν ήταν ισχυρή, εκφράζει την απορία του για τα αντικείμενα που βρίσκονται γύρω του και αποτελούν τον χώρο στον οποίο βρίσκεται:

«Κάθομαι σε ένα τραπέζι από μαόνι που προέρχεται από τις Ονδούρες. Το χαλί πάνω στο οποίο βρίσκεται έχει κατασκευαστεί στο Kidderminster της Αγγλίας, από μαλλί φερμένο από έναν ναυτικό από το River Plate ή τη Νέα Νότια Ουαλία. Το τσάι στο φλιτζάνι από πορσελάνη Βερολίνου, προήλθε από την Κίνα ή το Ασσάμ, ο καφές από την Ιάβα, η ζάχαρη από την Κάτω Σαξονία, τη Βραζιλία ή την Κούβα. Καπνίζω καπνό από το Πουέρτο Ρίκο στην πίπα μου, για το σωλήνα της οποίας χρησιμοποιήθηκε ξύλο Ουγγαρίας, ενώ το υλικό για το μπολ από σήπιο που σκαλίστηκε στη Θουριγκία, εξορύχθηκε στη Μικρά Ασία, το κεχριμπαρένιο στόμιο προήλθε από τη Βαλτική Θάλασσα και το ασήμι του σκελετού από τα ορυχεία του Erzgebirge, του Harz ή ίσως από το Potosi (Περού)» (Trevor, Barnes & Sheppard, 2000, σελ. 3).

Όταν αναφερόμαστε στην χωροταξία, χωρίς να αγνοούμε τους “δρώντες” στη μεταμόρφωση του γεωγραφικού χώρου, εννοούμε κατά κύριο λόγο την δράση της οργανωμένης κοινωνίας, μέσα από τους πολιτικούς της φορείς. Ο κυρίαρχος προσανατολισμός της χωροταξίας, αφενός, στο μέλλον και όχι τόσο στο παρελθόν ή

ακόμη και στο παρόν, του γεωγραφικού χώρου και, αφετέρου, στο “δέον γενέσθαι” και λιγότερο στο υφιστάμενο. Η θεωρία και πρακτική της χωροταξίας δεν παύουν να προϋποθέτουν γνώση του κοινωνικού, οικονομικού και φυσικού χώρου, μέσα στον οποίο ζει και δραστηριοποιείται ο άνθρωπος. Ο “γεωγραφικός χώρος” είναι κατά συνέπεια απαραίτητος όρος για τον προσδιορισμό της έννοιας της χωροταξίας, διότι μ’ αυτόν ασχολείται. Γι’ αυτό, στο θεωρητικό της οπλοστάσιο κάνει χρήση των εννοιών και των επεξηγηματικών εργαλείων και άλλων κοινωνικών, φυσικών ή τεχνολογικών επιστημών, με τις οποίες ο χωροτάκτης πρέπει να έχει στοιχειώδη εξοικείωση, για να μπορεί να κατανοήσει τις μεταβολές του φυσικού ή του ανθρωπογενούς (κατασκευασμένου) περιβάλλοντος και της ανθρώπινης κοινωνίας και οικονομίας. Πέρα όμως από αυτή την γνώση, ο χωροτάκτης ενδιαφέρεται και για το μέλλον, για τις πιθανές ή προμελετημένες αλλαγές του παρόντος, για το πώς παράγεται ή επηρεάζεται ή, απλούστερα, “σχεδιάζεται” το μέλλον και τέλος, για το ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις γι’ αυτό το σχεδιασμένο μέλλον και για τις προμελετημένες αλλαγές, δηλαδή για το ποιος έχει την εξουσία ή την κοινωνική και πολιτική νομιμοποίηση να αποφασίζει. Η χωροταξία λοιπόν δεν είναι μόνο μελέτη του χώρου, αλλά και μια μορφή σχεδιασμού, ενός σχεδιασμού που έχει σαν κύριο αντικείμενο τον ηθελημένο μετασχηματισμό του γεωγραφικού χώρου, έτσι ώστε να προκύψει ένα επιθυμητό μέλλον. Άρα ο “σχεδιασμός” είναι κι’ αυτός, όπως ο “γεωγραφικός χώρος”, ένας απαραίτητος όρος για τον προσδιορισμό της έννοιας της χωροταξίας (Βασενχόβεν, 1997).

2.4 Οι Έννοιες του Χώρου, του Τόπου και της Τοποθεσίας

Η οικονομική γεωγραφία αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Ανθρωπογεωγραφίας και εξετάζει, όχι μόνο τις κατανομές των οικονομικών δραστηριοτήτων στο γεωγραφικό χώρο, αλλά κυρίως τις διαδικασίες αλληλεξάρτησης και τους προκαλούμενους αμοιβαίους μετασχηματισμούς μεταξύ των οικονομικών δραστηριοτήτων και του γεωγραφικού χώρου (Κουρλιούρος, 2011, σελ.19). Συγκεκριμένα, η γεωγραφία χωρίζεται σε φυσική γεωγραφία και ανθρώπινη γεωγραφία.

- Η φυσική γεωγραφία μελετά την επιφάνεια της γης.
- Η ανθρώπινη γεωγραφία μελετά τη χωρική κατανομή των φαινομένων πάνω στη γη και τις διαδικασίες που προκαλούν αυτές τις κατανομές.

Η γεωγραφία αντιμετωπίζεται ως χωρική επιστήμη, διότι εξηγεί τις χωρικές κατανομές με βάση τις ίδιες τις χωρικές κατανομές (Λαμπρινιάδης, 2012, σελ.17-19). Για να γίνει πιο κατανοητό αυτό, θα πρέπει να αναλυθούν οι τρεις βασικές έννοιες οι οποίες αναφέρονται στο χώρο και δεν είναι άλλες από τις έννοιες του χώρου, του τόπου και της τοποθεσίας.

- Ο χώρος μπορεί να είναι είτε συγκεκριμένος, όπως οι μονάδες μέτρησης του όγκου και των εκτάσεων στο χάρτη π.χ. 1 στρέμμα ή 1 τ.μ, είτε αφηρημένος, δηλαδή ο χώρος ως πεδίο επιρροής μιας πόλης ή ενός πόλου ανάπτυξης.
- Ο τόπος είναι ένα συγκεκριμένο τμήμα του γεωγραφικού χώρου, ο οποίος καταλαμβάνεται από πρόσωπα ή πράγματα. Δηλαδή, έχει υλική υπόσταση, περιέχει στοιχεία ορατά, βιώσιμα, πραγματικά και μετρήσιμα καθώς επίσης ορίζεται ιστορικά, έχει όνομα, μνημεία και πολιτισμό.
- Τέλος, η έννοια της τοποθεσίας είναι η χρήση του χώρου σε συνάρτηση με μία συγκεκριμένη δραστηριότητα, δηλαδή το σημείο εγκατάστασης μιας ανθρώπινης δραστηριότητας π.χ. μία βιομηχανική μονάδα. Μία τοποθεσία θεωρείται ως τόπος, μόλις αυτή ταυτιστεί με κάποια συγκεκριμένη πληροφορία (Λαμπρινιάδης, 2012, σελ.32-34).

2.5 Η Έννοια της Περιφερειακότητας

Η έννοια της περιφερειακότητας γίνεται κατανοητή ως προς τέσσερις διαφορετικές διαστάσεις:

- Ως “απόσταση” από ένα σημείο αναφοράς, από ένα χώρο, ο οποίος αποτελεί κέντρο με όρους αγορών και πρόσβασης στην πληροφόρηση και την επικοινωνία.
- Ως “εξάρτηση”, καθώς η περιφέρεια είναι συνδεδεμένη με καταστάσεις εξάρτησης και κατά συνέπεια υπανάπτυξης.
- Ως “ιδιαιτερότητα”, ως μοναδικές οντότητες, σύμφωνα με την ιστορία των οποίων τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τους αντιμετωπίζονται ως ένας θετικός τοπικά διαφοροποιητικός παράγοντας – η ύπαρξη ιδιαίτερων «αυθεντικών» τοπίων και πολιτισμικών παραδόσεων επιτρέπει την ανάπτυξη στρατηγικών για την εκμετάλλευσή τους.
- Ως “διάλογος” που δίνει έμφαση στη σημαντικότητα του ιδιαίτερου χαρακτήρα της κάθε περιοχής, όχι μόνο όσον αφορά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της σε αντικειμενικούς όρους, αλλά πολύ περισσότερο στη βάση της κοινωνικής σημασίας που τους αποδίδεται (Λαμπρινιάδης, 2012, σελ. 28-29).

Η περιφέρεια μπορεί να οριστεί μόνο ως προς ένα συγκεκριμένο επίπεδο αναφοράς (π.χ. η Ελλάδα αποτελεί περιφέρεια της Ευρώπης) και ως προς ένα συγκεκριμένο σύστημα αναφοράς

(π.χ. γλωσσική, κοινωνική, οικονομική διάρθρωση). Συγκεκριμένα, οι περιφέρειες διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

- Οι *ομοιογενείς περιφέρειες* περιλαμβάνουν περιοχές με ομοιότητες σε κάποιο βασικό χαρακτηριστικό: οικονομικό (π.χ. κατά κεφαλήν εισόδημα ή διάρθρωση της παραγωγής σε τομείς), κοινωνικό-πολιτικό (π.χ. πολιτικές επιλογές ή κοινωνική σύνθεση) και γεωγραφικό (π.χ. τοπογραφικά ή κλιματολογικά χαρακτηριστικά).
- Οι *πολικές περιφέρειες* περιλαμβάνουν περιοχές που παρουσιάζουν στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ τους (π.χ. σημαντικές ροές ανθρώπων, αγαθών και υπηρεσιών).
- Οι *περιφέρειες προγραμματισμού ή σχεδιασμού* περιλαμβάνουν περιοχές που ορίζονται με κριτήριο διοικητικό/πολιτικό (π.χ. η διαίρεση της Ελλάδας σε 13 περιφέρειες) (Λαμπρινιάδης, 2012, σελ. 29-30).

2.6 Η Απελευθέρωση του Εμπορίου

Η μελέτη της οικονομικής γεωγραφίας - της θέσης των παραγόντων παραγωγής στο διάστημα - καταλαμβάνει ένα σχετικά μικρό τμήμα της τυποποιημένης οικονομικής ανάλυσης.

Ειδικότερα, η θεωρία του διεθνούς εμπορίου αντιμετωπίζει τα έθνη ως αδιάστατα σημεία. Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, φαίνεται δίκαιο να πούμε ότι η μελέτη της οικονομικής γεωγραφίας παίζει στην καλύτερη περίπτωση ένα περιθωριακό ρόλο στην οικονομική θεωρία. Από την πλευρά της, αυτή η παραμέληση είναι εκπληκτική. Τα γεγονότα της οικονομικής γεωγραφίας είναι σίγουρα ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά των πραγματικών οικονομιών. Για παράδειγμα, ένα από τα πιο αξιοσημείωτα πράγματα για τις Ηνωμένες Πολιτείες είναι ότι σε μία γενικά αραιοκατοικημένη χώρα, μεγάλο μέρος της γης της οποίας είναι εύφορη, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού κατοικεί σε λίγες ομάδες μητροπολιτικών περιοχών. Το ένα τέταρτο των κατοίκων είναι γεμάτο σε ένα ιδιαίτερα ελκυστικό τμήμα της Ανατολικής Ακτής. Συχνά, παρατηρηρείται ότι οι νυχτερινές δορυφορικές φωτογραφίες της Ευρώπης αποκαλύπτουν ελάχιστα πολιτικά όρια, αλλά σαφώς υποδηλώνουν ένα πρότυπο κεντρο-περιφέρειας του οποίου ο κόμβος είναι κάπου στο Βέλγιο ή κοντά στο Βέλγιο (Krugman, 1991). Πολλές σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται γεωγραφικά. Οι περισσότεροι άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς επίσης και ένας αυξανόμενος αριθμός των αναπτυσσόμενων χωρών, ζουν σε μεγάλες πυκνοκατοικημένες μητροπολιτικές περιοχές. Πολλές βιομηχανίες (συμπεριλαμβανομένων και των βιομηχανιών παροχής υπηρεσιών, όπως οι τράπεζες) είναι επίσης γεωγραφικά συγκεντρωμένες και τέτοια συμπλέγματα είναι σαφώς μία σημαντική πηγή διεθνούς εξειδίκευσης και εμπορίου (Krugman, 1998). Η απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου και η επίδραση των περιφερειακών εμπορικών ομίλων, όπως η NAFTA και η ΕΕ, όχι μόνο θα μειώσουν τις εξουσίες των εθνικών κυβερνήσεων,

αλλά και θα αυξήσουν τις εξουσίες των πόλεων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ένα ανοικτό εμπορικό σύστημα θα έχει ως αποτέλεσμα να συγκλίνουν οι εθνικές οικονομίες, απομακρύνοντας έτσι τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των χωρών, αφήνοντας τις πόλεις σε μεγάλο βαθμό ανέγγιχτες. Έτσι, στο μέλλον, οι αρένες στις οποίες θα ανταγωνίζονται οι εταιρείες μπορεί να είναι πόλεις και όχι χώρες. Στην πραγματικότητα, το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό της σημερινής οικονομικής γεωγραφίας είναι η συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις πόλεις. Επιπλέον, με την πρόοδο προς μια παγκόσμια οικονομία χωρίς σύνορα, οι πόλεις ενισχύουν τη σημασία τους ως βασικές μονάδες των διεθνών οικονομικών συστημάτων καθώς και των εγχώριων συστημάτων (Fujita, Krugman, Mori, 1999). Από τις πολλές και διάφορες εξωτερικότητες που υφίστανται σε κάθε παραγωγικό σύστημα, μερικές εκ των πλέον ισχυρών απορρέουν από το γεγονός ότι ο οικονομικός χώρος είναι εξ ορισμού ένας χώρος ανταλλαγών, αλληλεπιδράσεων και ροών. Μπορεί να αντιπροσωπεύει όχι μόνο ένα πεδίο φυσικών συναλλαγών (εισροών – εκροών) ανάμεσα στους παραγωγούς, αλλά επίσης μια ευρύτατη και ατελέσφορη συζήτηση πολλαπλών κατευθύνσεων στην οποία οι οικονομικοί φορείς ανταλλάσσουν, διαπραγματεύονται, μοιράζονται μεταξύ τους οδηγίες, μαθαίνουν ο ένας από τον άλλον, γνωρίζουν και κατανοούν ο ένας τον άλλον και να αναπτύσσουν το εμπόριο (Κουρλιούρος, 2011, σελ.131).

2.7 Συμπεράσματα

Μέσα από το Κεφάλαιο 2, καταλαβαίνουμε λοιπόν, από πόσα παρακλάδια αποτελείται και τελικά, πόσο περίπλοκη είναι η

επιστήμη της Οικονομικής Γεωγραφίας. Ένας ανθρωπογεωγράφος αναλύει συνεπώς το περιβάλλον της Οικονομικής Γεωγραφίας ρωτώντας γιατί έχει προκύψει ο ένας ή ο άλλος κοινωνικός σχηματισμός. Εν κατακλείδι, η Οικονομική Γεωγραφία είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους της Ανθρωπογεωγραφίας και εξετάζει, μεταξύ άλλων, τις διαδικασίες αλληλεξάρτησης μεταξύ των οικονομικών δραστηριοτήτων και του γεωγραφικού χώρου.

Κεφάλαιο 3. Οικονομική Γεωγραφία και οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες

3.1 Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο 3, θα δούμε τις οικονομικές δραστηριότητες που εξετάζει η οικονομική γεωγραφία. Επίσης, θα επιχειρηθεί η ανάδειξη της οικονομικής γεωγραφίας στην πράξη, εξηγώντας παράλληλα τις έννοιες των οικονομιών κλίμακας, των οικονομιών συσσωρεύσεων και την οικονομία των "Πιστών Αγώνων". Επίσης, αναλύεται η Νεοκλασική Σκέψη της Χωρικής Ισορροπίας, δηλαδή πώς οι δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς οδηγούν μακροπρόθεσμα σε συγκλίσεις, με σκοπό την ισόρροπη κατανομή της ανάπτυξης στον γεωγραφικό χώρο. Τέλος, αναδεικνύεται η Νέα Οικονομική Γεωγραφία η οποία τονίζει τον ρόλο των δυνάμεων ομαδοποίησης για τη δημιουργία μιας άνισης κατανομής της οικονομικής δραστηριότητας.

3.2 Η Οικονομική Γεωγραφία στον Γεωγραφικό Χώρο και η Νεοκλασική Σκέψη της Χωρικής Ισορροπίας

Η οικονομική γεωγραφία εξετάζει τις κατανομές των οικονομικών δραστηριοτήτων στο γεωγραφικό χώρο, δηλαδή, δεν ενδιαφέρεται μόνο για το τί προκαλεί η οικονομική δραστηριότητα στο γεωγραφικό χώρο αλλά και για το τί προκαλεί ο γεωγραφικός χώρος στην οικονομική δραστηριότητα (Κουρλιούρος, 2011, σελ.19). Φανταστείτε μια απέραντη πεδιάδα, που κατοικείται από έναν ομαλό πληθυσμό αγροτών. Φανταστείτε επίσης ότι υπάρχουν ορισμένες δραστηριότητες που εξυπηρετούν τους αγρότες, αλλά οι οποίες δεν μπορούν να διαδοθούν ομοιόμορφα επειδή υπόκεινται σε οικονομίες κλίμακας - κατασκευή, διοίκηση κ.ο.κ. Τότε φαίνεται προφανώς ότι το εμπόριο μεταξύ οικονομιών κλίμακας και μεταφορικού κόστους θα οδηγήσει στην εμφάνιση ενός πλέγματος «κεντρικών τόπων», που το καθένα εξυπηρετεί τους περιβάλλοντες αγρότες (Fujita, Krugman, Mori, 1999). Συνηθισμένο φαινόμενο στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και περιφέρειες είναι η κυριαρχία μίας μητροπολιτικής περιοχής, όπου παρατηρείται υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων, ενώ αντίθετα η αξιοποίηση των πόρων των υπόλοιπων περιοχών είναι ανεπαρκής (Βασενχόβεν, 1997). Το ίδιο συμβαίνει και με την αξιοποίηση ανθρώπινων πόρων και δεξιοτήτων. Μία βιομηχανική συγκέντρωση υποστηρίζει την τοπική αγορά εργασίας, ειδικά για εξειδικευμένες δεξιότητες, έτσι ώστε οι εργαζόμενοι να μπορούν πιο εύκολα να εντοπίζουν τους εργοδότες όπως και οι εργοδότες να εντοπίζουν αντίστοιχα τους εργαζόμενους. Μία τοπική συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας, μπορεί να

δημιουργήσει περισσότερες ή λιγότερες εξωτερικές οικονομίες¹ μέσω της διάχυσης των πληροφοριών. Μία μεγάλη τοπική αγορά δημιουργεί τόσο “backward linkages”² όσο και “forward linkages”³. Η συγκέντρωση όμως της οικονομικής δραστηριότητας, δημιουργεί και ζήτηση για την τοπική γη η οποία με τη σειρά της οδηγεί στην ενοικίαση αυτής της γης, παρέχοντας έτσι ένα αντικίνητρο για περαιτέρω συγκέντρωση. Επίσης, η συγκέντρωση της δραστηριότητας μπορεί να παράγει περισσότερες ή λιγότερες καθαρές αρνητικές εξωτερικές οικονομικές επιβαρύνσεις, όπως π.χ. η κυκλοφοριακή συμφόρηση ή η ρύπανση του περιβάλλοντος (Krugman, 1998). Με τη συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας σε μία γεωγραφική θέση, συναντούμε απαραίτητα και τις οικονομίες συσσωρεύσεων, οι οποίες χωρίζονται σε εσωτερικές και εξωτερικές (Nakamura, 2010). Η σχολή χωρικής ισορροπίας υποστηρίζει ότι παρά την τυχόν ύπαρξη αρχικών χωροοικονομικών και χωροκοινωνικών ανισοτήτων, οι δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς τείνουν μακροπρόθεσμα να οδηγούν σε συγκλίσεις οι οποίες έχουν ως τελικό αποτέλεσμα την ισόρροπη κατανομή της ανάπτυξης στον γεωγραφικό χώρο. Η σχολή αυτή βασίζεται στις παραδοχές της νεοκλασικής σκέψης που είναι οι ακόλουθες:

---

¹ Έννοια εξωτερικών οικονομιών : 1) Η συγκέντρωση πολλών επιχειρήσεων σε μία ενιαία θέση, προσφέρει μία συγκεντρωτική αγορά για τους εργαζόμενους με συγκεκριμένες βιομηχανικές δεξιότητες, εξασφαλίζοντας τόσο μία μικρότερη πιθανότητα ανεργίας όσο και μια μικρότερη πιθανότητα έλλειψης εργατικού δυναμικού. 2) Μία τοπική βιομηχανία μπορεί να υποστηρίξει την παραγωγή μη εμπορεύσιμων εξειδικευμένων εισροών. 3) Μέσω της διάχυσης πληροφοριών, μπορεί να προσφέρει στις επιχειρήσεις μία καλύτερη λειτουργία της παραγωγής από τους μεμονωμένους παραγωγούς.

² backward linkages : Είναι οι περιοχές με εύκολη πρόσβαση σε μεγάλες αγορές, οι οποίες προτιμώνται για την παραγωγή προϊόντων που υπόκεινται σε οικονομίες κλίμακας.

³ forward linkages : Είναι μία μεγάλη τοπική βιομηχανία, η οποία στηρίζει την τοπική παραγωγή των ενδιάμεσων αγαθών, μειώνοντας έτσι το κόστος για τους μεταγενέστερους παραγωγούς.

1. Αφετηρία ανάλυσης, είναι τα μεμονωμένα οικονομικά υποκείμενα (επιχειρήσεις & εργαζόμενοι) και όχι οι κοινωνικές ολότητες (μεθοδολογικός ατομικισμός). Η κατανόηση της δομής και λειτουργίας των σύνθετων ολοτήτων συνάγεται επαγωγικά – αθροιστικά από τη γνώση της συμπεριφοράς των μεμονωμένων υποκειμένων.
2. Η συμπεριφορά των υποκειμένων υπακούει μόνο σε καθαρά κριτήρια οικονομικού οφέλους και όχι σε άλλου είδους κριτήρια (κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά, ηθικά κ.ο.κ.).
3. Τα οικονομικά υποκείμενα αντιδρούν αυτόματα και ορθολογικά στα «μηνύματα της αγοράς» προσαρμόζοντας ανάλογα την οικονομική τους συμπεριφορά στα μηνύματα αυτά. Ο ορθολογισμός δεν είναι τίποτε άλλο παρά η υποκειμενική ικανότητα επιλογής των κατάλληλων μέσων για την επίτευξη δοσμένων στόχων. Στην οικονομία της αγοράς, ο οικονομικός ορθολογισμός ταυτίζεται με την επιδίωξη των οικονομικών υποκειμένων να μεγιστοποιούν μία ατομική συνάρτηση οφέλους. Για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, στόχος είναι η μεγιστοποίηση των κερδών τους, ενώ για τους εργαζόμενους είναι η μεγιστοποίηση των απολαβών από την εργασία τους (μισθοί & ημερομίσθια).

4. Τα οικονομικά υποκείμενα, έχουν απεριόριστη πρόσβαση στην πληροφόρηση και ταυτόχρονα διαθέτουν απεριόριστη ικανότητα για την επεξεργασία της.
5. Τα κέρδη του κεφαλαίου και οι αμοιβές της εργασίας, βρίσκονται σε σχέση αντίστροφης αναλογίας μεταξύ τους.
6. Στην οικονομία επικρατεί ο ελεύθερος ανταγωνισμός. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, ελεύθερος ανταγωνισμός επικρατεί όταν κάθε οικονομικό υποκείμενο μπορεί να βελτιώσει την οικονομική του θέση χωρίς να παρεμποδίζει τα συμφέροντα των άλλων οικονομικών υποκειμένων. Δεν υφίστανται ολιγοπωλιακές και μονοπωλιακές καταστάσεις, ούτε θεσμικές παρεμβάσεις οι οποίες στρεβλώνουν τη λειτουργία της αγοράς.
7. Οι τεχνολογίες παραγωγής είναι δεδομένες και σταθερές για κάθε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.
8. Οι μεταφορικές δυνατότητες από και προς κάθε σημείο του γεωγραφικού χώρου είναι παντού οι ίδιες.

9. Δεν υπάρχουν εμπόδια (θεσμικά, πολιτικά, υποδομής, ψυχολογικά κ.α.) στην ελεύθερη γεωγραφική μετακίνηση των συντελεστών της παραγωγής κεφαλαίου και εργασίας, ούτε στην ανάπτυξη του διαπεριφερειακού εμπορίου (Κουρλιούρος, 2011, σελ. 197-198).

3.3 Οικονομίες Συσσωρεύσεων

Οι Οικονομίες Συσσωρεύσεων, όπως αναφέρεται παραπάνω, χωρίζονται σε Εσωτερικές και Εξωτερικές:

Οι εσωτερικές οικονομίες επεκτείνονται σε τρεις διαστάσεις από την άποψη της κλίμακας ή οριζόντιας ολοκλήρωσης, του πεδίου ή πλευρικής ολοκλήρωσης και της πολυπλοκότητας ή κάθετης ολοκλήρωσης.

- *Οι εσωτερικές οικονομίες κλίμακας, επιτυγχάνουν περισσότερη μείωση του κόστους ως προς την επεξεργασία ενός προϊόντος, όταν δηλαδή η παραγωγική μονάδα λειτουργεί στο μέγιστο της σχεδιασμένης απόδοσής της, με αποτέλεσμα πολλά αγαθά και υπηρεσίες να έχουν χαμηλότερο μέσο κόστος ανά μονάδα εκροών, όταν παράγονται σε μεγάλες παρά σε μικρές ποσότητες.*
- *Οι εσωτερικές οικονομίες του πεδίου, αναφέρονται στην ποικιλία της παραγωγής, δηλαδή δύο ή περισσότερων*

προϊόντων, πράγμα το οποίο οδηγεί σε μείωση του συνολικού κόστους από ότι θα συνέβαινε αν τα προϊόντα είχαν παραχθεί από διαφορετικές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την αύξηση των εσόδων. Αυτό συμβαίνει με τον επιμερισμό κάποιων κοινών δαπανών στις επιμέρους δραστηριότητες.

- *Οι εσωτερικές οικονομίες πολυπλοκότητας*, αναφέρονται στην εξοικονόμηση κόστους για την επιχείρηση, μέσω της συμμετοχής της στα διάφορα στάδια και διαδικασίες παραγωγής και όχι απλώς ως προς την παραγωγή ενός τελικού προϊόντος, όπου αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη βελτιωμένη διαχειριστική εποπτεία και ανώτερα επίπεδα συντονισμού (Parr, 2001).

Η παρουσία εσωτερικών οικονομιών κλίμακας σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν μια επιλογή θέσης. Εάν είχαν σταθερές ή μειούμενες αποδόσεις τότε, δεδομένου του κόστους των μεταφορών και των διασκορπισμένων καταναλωτών, θα επιλέξουν να παράγουν ένα πολύ μικρό ποσό σε όλες τις τοποθεσίες. Κάθε επιχείρηση έχει μια ξεχωριστή ποικιλία προϊόντων που παράγει σε μία θέση και εξάγει σε άλλες τοποθεσίες και εισέρχεται και εξέρχεται μέχρις ότου τα κέρδη μειωθούν στο μηδέν. Αποδεικνύεται ότι καθώς οι επιχειρήσεις λαμβάνουν αποφάσεις θέσης προκειμένου να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη, το πρότυπο τοποθεσίας τους τείνει να ενισχύσει τυχόν υποκείμενες διαφορές μεταξύ των τοποθεσιών και από

αυτό είναι δυνατό να δημιουργηθεί ένα αποτέλεσμα στο οποίο συμβαίνει η ομαδοποίηση. Για να κατανοήσουμε το επιχείρημα, ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν δύο περιοχές A και B, και ότι το A έχει ζήτηση $k > 1$ φορές μεγαλύτερο από το B (αγνοώντας τον παράγοντα προσφοράς προς το παρόν). Θα μπορούσε να υπάρξει μια ισορροπία στην οποία οι επιχειρήσεις βρίσκονται ανάλογα με το μέγεθος των περιοχών, έτσι ώστε το A να έχει k φορές περισσότερες κατασκευαστικές επιχειρήσεις από το B; Εάν το εμπορικό κόστος είναι απαγορευτικά υψηλό, η απάντηση είναι ναι. Μόνο οι τοπικές επιχειρήσεις προμηθεύουν κάθε αγορά και ο αριθμός των επιχειρήσεων είναι ανάλογος με το μέγεθος της αγοράς. Όμως, καθώς το εμπορικό κόστος μειώνεται και οι επιχειρήσεις αρχίζουν να εξάγουν, συμβαίνουν δύο πράγματα. Πρώτον, η αγορά της περιφέρειας B προμηθεύεται από πολλές επιχειρήσεις εισαγωγής όπως και η αγορά της χώρας A, γεγονός που μειώνει την αποδοτικότητα των παραγωγών στην B. Δεύτερον, κάθε επιχείρηση της B θα πληρώσει το κόστος μεταφοράς για μεγάλο μέρος της παραγωγής της (οι πωλήσεις στην αγορά μεγάλης χώρας A), ενώ οι επιχειρήσεις της κατηγορίας A θα πληρώνουν μόνο τα έξοδα μεταφοράς σε μικρότερο τμήμα της παραγωγής τους (πωλήσεις στην αγορά μικρότερης περιφέρειας B). Και τα δύο επιχειρήματα υποδηλώνουν ότι οι επιχειρήσεις του A γίνονται σχετικά πιο επικερδείς, υπονοώντας ότι σε ισορροπία με ελεύθερη είσοδο ο αριθμός των επιχειρήσεων στην A πρέπει να υπερβαίνει τον αριθμό στο B με συντελεστή μεγαλύτερο από το k . Η μεγάλη περιφέρεια έχει επομένως ένα δυσανάλογα μεγάλο μερίδιο της μεταποιητικής παραγωγής και είναι καθαρός εξαγωγέας παραγωγών και εισαγωγέων γεωργίας. Γενικότερα,

μια περιοχή με καλή «πρόσβαση στην αγορά» θα προσελκύσει ένα υψηλό ποσοστό επιχειρήσεων. Αυτό το επιχείρημα ισχύει μόνο εάν το κόστος μεταφοράς είναι αυστηρά μεταξύ μηδέν και απαγορευτικού επιπέδου. Εάν τα έξοδα μεταφοράς είναι απαγορευτικά, καμία επιχείρηση δεν πραγματοποιεί εξαγωγές. Κάθε περιοχή είναι αυτοδύναμη και η τοποθεσία της βιομηχανίας είναι ανάλογη με το μέγεθος των περιοχών. Αντίθετα, αν το κόστος μεταφοράς είναι μηδενικό, τότε το επιχείρημα καταρρέει, καθώς οι επιχειρήσεις όλων των περιφερειών έχουν εξίσου καλή πρόσβαση σε όλες τις αγορές. (Venables, 2005).

Υπάρχουν όμως κι άλλοι τύποι συσσώρευσης της οικονομίας και προέρχονται από τις οικονομίες οι οποίες είναι εξωτερικές προς την επιχείρηση. Δηλαδή, οι επιπτώσεις είναι πέραν από τον έλεγχο της επιχείρησης και συνήθως προκύπτουν από την παρουσία ή τη συλλογική δράση άλλων επιχειρήσεων στην ίδια περιοχή και όχι μόνο. Οι εξωτερικές οικονομίες επεκτείνονται επίσης σε τρεις διαστάσεις ως προς τον εντοπισμό, την αστικοποίηση και την πολυπλοκότητα.

- *Οι οικονομίες εντοπισμού*, αναφέρονται στην οικονομική συγκέντρωση, σε μία ιδιαίτερη γεωγραφική θέση αλληλεξαρτώμενων παραγωγών, όπου με τον τρόπο αυτό δημιουργείται η οικονομία της εργασίας. Επίσης, οι οικονομίες εντοπισμού περιλαμβάνουν την κοινή δράση των επιχειρήσεων. Δηλαδή, οι οικονομίες συγκέντρωσης σχετίζονται με τη μείωση του ατομικού κόστους παραγωγής

λόγω της γεωγραφικής γειννίασης ομοειδών παραγωγικών μονάδων, πράγμα το οποίο τους επιτρέπει είτε να μοιράζονται τυχόν δαπάνες, που σε αντίθετη περίπτωση θα ήταν υποχρεωμένες να καταβάλλουν χωριστά, ή να μειώνουν το κόστος συναλλαγών που δημιουργείται κατά την ανάπτυξη πυκνών πλεγμάτων διασύνδεσης μεταξύ τους.

- Οι οικονομίες αστικοποίησης, παρατηρούνται σε μητροπολιτικές περιοχές (πόλεις), όπου παρουσιάζουν τα πλεονεκτήματα της συγκέντρωσης στην ποικιλία της οικονομικής δραστηριότητας, με αποτέλεσμα τις μειώσεις κόστους όλων των επιχειρήσεων λόγω της χωροθέτησής τους σε μία αστική περιοχή. Οι οικονομίες αυτές περιλαμβάνουν τη διοικητική δυνατότητα πρόσβασης, τις καλά οργανωμένες υποδομές, την ποικιλία του ανεφοδιασμού της εργασίας, τα ιδιαίτερα προηγμένα συστήματα επικοινωνίας και μεταφοράς καθώς επίσης και διευκολύνσεις για την κατοίκηση του εργατικού δυναμικού.
- Η δραστηριότητα των οικονομιών της πολυπλοκότητας, παρατηρούνται συνήθως στις σύγχρονες βιομηχανίες, όπου τα ανάντη και κατάντη στάδια κατέχουν σημαντικό ρόλο για την επεξεργασία (Nakamura, 2010).

3.4 Οικονομία Πιστών Αγώνων και η "Εξάρτηση από την Πορεία"

Μια ιδιαίτερη γεωμετρία που είναι χρήσιμη, είναι αυτό που αποκαλούν οι οικονομολόγοι «Οικονομία Πιστών Αγώνων». Ένας μεγάλος αριθμός περιοχών που βρίσκονται γύρω από έναν κύκλο, με πιθανή μεταφορά μόνο γύρω από την περιφέρεια εκείνου του κύκλου. Αυτή η οργάνωση έχει δύο χρήσιμες ιδιότητες:

- Πρώτον, η οικονομία είναι μονοδιάστατη, πράγμα το οποίο απλοποιεί κατά πολύ και την άλγεβρα και τους υπολογισμούς.
- Δεύτερον, δεδομένου ότι δεν υπάρχει καμία άκρη και ως εκ τούτου κανένα κέντρο, είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος διατήρησης του χαρακτηριστικού γνωρίσματος, πως όλες οι περιοχές είναι ίδιες μέσα στις οποίες οποιαδήποτε χωρική δομή που προκύπτει, αντιπροσωπεύει την καθαρή και μόνη οργάνωση (Krugman, 1998). Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται η έκτακτη άνοδος του Σικάγου ως την κεντρική πόλη της χερσονήσου. Αυτό που έκανε την αύξηση αυτή ιδιαίτερα αξιοσημείωτη ήταν η απουσία οποιωνδήποτε διακριτικών φυσικών πλεονεκτημάτων της τοποθεσίας του Σικάγου. Η πόλη βρισκόταν σε μια επίπεδη πεδιάδα. Το ποτάμι που έτρεχε μέσα από την πόλη ήταν ελάχιστα πλεύσιμο. Το λιμάνι στις όχθες της λίμνης της πόλης ήταν ανεπαρκές και έτεινε να φράξει (βούρκος). Όποια και αν είναι

τα φυσικά πλεονεκτήματα του χώρου, έχουν αποδειχθεί παροδικά. Αρχικά το Σικάγο φαινόταν το φυσικό τέλος ενός καναλιού που συνέδεε τη λεκάνη απορροής του Μισισσιπή με τις Μεγάλες Λίμνες, αλλά όταν ένα κανάλι χτίστηκε τελικά, είχε μόνο λίγα χρόνια οικονομικής σημασίας, πριν επισκιασθεί από τα σιδηρόδροχα. Το λιμάνι του Σικάγου στις Μεγάλες Λίμνες δεν ήταν μοναδικό και σε κάθε περίπτωση η μεταφορά εντός της λίμνης έγινε σχετικά ασήμαντη από τη δεκαετία του 1870 σε σύγκριση με τις σιδηροδρομικές συνδέσεις. Ωστόσο, όταν το Σικάγο είχε καθιερωθεί ως κεντρική αγορά, ως σημείο εστίασης για τη μεταφορά και το εμπόριο, η δύναμή του άρχισε να τροφοδοτείται από τον εαυτό του. Τα πλεονεκτήματα που η «πρώτη φύση» απέτυχε να παράσχει στην πόλη ήταν κάτι περισσότερο από το να αντισταθμίζει τα πλεονεκτήματα της «δεύτερης φύσης». Η συγκέντρωση του πληθυσμού και της παραγωγής στο Σικάγο καθώς και ο ρόλος της πόλης ως συγκοινωνιακού κόμβου, επέφερε ακόμα μεγαλύτερη συγκέντρωση της παραγωγής εκεί, και ανάγκασε όλους τους δρόμους να οδηγούν στο Σικάγο. Η άνοδος του Σικάγου λοιπόν, ήταν ένα εντυπωσιακό παράδειγμα "εξάρτησης από την πορεία". Το ιστορικό ατύχημα, που οδήγησε τους ανθρώπους να αναμένουν κεντρικό ρόλο στο Σικάγο, τους οδήγησε σε αποφάσεις που δικαιολογούσαν αυτήν την προσδοκία. Αυτή η μητρόπολη θα μπορούσε να βρίσκεται στο γεωγραφικό κέντρο της γεωργικής περιοχής. Ωστόσο, δεν χρειάζεται να είναι επειδή η μητρόπολη είναι μέρος της δικής της αγοράς. Λόγω της ανατροφοδότησης από τη θέση της μητρόπολης στη γεωγραφία της ζήτησης και της προσφοράς, υπάρχει μια

σειρά πιθανών μητροπολιτικών τοποθεσιών. Η «δεύτερη φύση» που δημιουργεί η ύπαρξη της μητρόπολης δημιουργεί τη βέλτιστη θέση των επιχειρήσεων μαζί της (Krugman, 1991).

3.5 Νέα Οικονομική Γεωγραφία

Ο προσδιορισμός των σχέσεων και των αλληλεξαρτήσεων οι οποίες επηρεάζουν την κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο παραμένει ζήτημα ανοιχτό στο επιστημονικό πεδίο της οικονομικής γεωγραφίας, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την αδυναμία σύστασης αυτόνομης θεωρίας χωροθέτησης. Ερχόμενη σε αντίθεση με τα χωρικά νεοκλασικά υποδείγματα, η σχολή της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας αποτελεί συνέχεια των αστικών οικονομικών και της περιφερειακής επιστήμης, των δύο βασικών επιστημονικών κλάδων οι οποίοι ασχολούνται με την οικονομική ανάλυση του χώρου, αναδεικνύοντας την πολυπλοκότητα της γεωγραφικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο. Η Νέα Οικονομική Γεωγραφία συμπεριλαμβάνει τομείς με αύξουσες και σταθερές αποδόσεις κλίμακας, αγορές πλήρους και ατελούς ανταγωνισμού, διαπεριφερειακά μετακινήσιμους και μη μετακινήσιμους συντελεστές παραγωγής. Οι αύξουσες αποδόσεις κλίμακας σε συνδυασμό με την κινητικότητα της εργασίας προκαλούν τη συγκέντρωση των αντίστοιχων βιομηχανιών σε συγκεκριμένες περιοχές (κέντρο) και την ικανοποίηση της ζήτησης των άλλων περιοχών (περιφέρεια) μέσω του εμπορίου. Παράλληλα με την εξειδίκευση του κέντρου σε τομείς με αύξουσες αποδόσεις

κλίμακας, η περιφέρεια εξειδικεύεται σε τομείς οι οποίοι υπό καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού λειτουργούν με σταθερές αποδόσεις κλίμακας. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η πρόκληση υψηλών εισοδηματικών διαφοροποιήσεων μεταξύ κέντρου και περιφέρειας ως αποτέλεσμα των οικονομιών συγκέντρωσης οι οποίες υφίστανται στο κέντρο. Ωστόσο, καθώς η οικονομική ολοκλήρωση εντείνεται και τα κόστη συναλλαγών και μεταφοράς μειώνονται, η συσσώρευση στο κέντρο παύει να υφίσταται στον ίδιο βαθμό καθώς οι αύξουσες αποδόσεις κλίμακας δύνανται να επιτευχθούν και στην περιφέρεια τη στιγμή κατά την οποία στο κέντρο ενδυναμώνονται οι αντιοικονομίες συγκέντρωσης (Αρτελάρης, Καλλιώρας, Πανταζής και Πετράκος, 2002). Τα μοντέλα μονοπωλιακού ανταγωνισμού ήταν τυποποιημένα στην ανάλυση τόσο του διεθνούς εμπορίου, όσο και της οικονομικής ανάπτυξης. Επειδή όμως με τον τρόπο αυτό παρήγαγαν “εξωτικά” αποτελέσματα, όταν έπεσε το κόστος μεταφοράς, υπήρξε μία μεταβατική φάση, δηλαδή από διασκορπισμένη δραστηριότητα σε ένα μοτίβο πυρήνα-περιφέρειας όπου αυτό συνέβη είτε γιατί οι οικονομίες κλίμακας αυξήθηκαν, είτε γιατί το μερίδιο της μεταποιητικής βιομηχανίας στην οικονομία επεκτάθηκε. Έτσι, υπήρχαν πολλαπλές ισορροπίες και η πιθανότητα ότι οποιαδήποτε περιοχή θα μπορούσε να καταλήξει ως πυρήνας κατασκευής μετά από αυτή τη μεταβατική φάση. Αυτό οδήγησε σε αυτή την αλληλεπίδραση μεταξύ οικονομιών κλίμακας, του κόστους μεταφοράς και του μεγέθους της αγοράς. Η αύξηση των αποδόσεων στο επίπεδο των εγκαταστάσεων, δημιούργησε ένα κίνητρο για τη γεωγραφική συγκέντρωση της παραγωγής, οποιουδήποτε δεδομένου αγαθού. Το κόστος μεταφοράς δημιούργησε, με τη σειρά του, ένα κίνητρο για τον εντοπισμό

εγκαταστάσεων κοντά σε μεγάλες αγορές και παράλληλα κοντά σε μεγάλες πηγές προϊόντων από άλλες εγκαταστάσεις. Οι αποφάσεις σχετικά με τις τοποθεσίες των ίδιων των παραγωγών, καθόρισαν τη θέση των μεγάλων αγορών. Κάτω από τις σωστές συνθήκες, αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει μία κυκλική αιτιώδη συνάφεια στην οποία η συγκέντρωση της παραγωγής να τροφοδοτείται από τον εαυτό της. Αυτό όμως δεν αποτελεί ένα απαραίτητο αποτέλεσμα καθώς η "κεντροφυή" έλξη του μεγέθους της αγοράς αντιτίθεται στη "φυγόκεντρη" δύναμη των διασκορπισμένων φυσικών πόρων. Για όλο το μη ρεαλισμό του, το μοντέλο φάνηκε να προτείνει μία εξήγηση για τον σχηματισμό πραγματικών περιπτώσεων πυρήνα-περιφέρειας του 19^{ου} αιώνα κι έτσι, ο εντοπισμός της βιομηχανίας, παρά τα γενικά πρότυπα πυρήνα-περιφέρειας, αποτέλεσε το επίκεντρο του μεγάλου όγκου εμπειρικών εργασιών από τη Νέα Οικονομική Γεωγραφία που αποκρυσταλλώθηκε. Οι οικονομίες δεν είναι αδιάστατα σημεία στο διάστημα. Η χωρική διάσταση της οικονομίας πρέπει να εξηγήσει τη φύση των οικονομικών δυνάμεων. Κατά τη διάρκεια ενός μεγάλου μέρους των προηγούμενων τριών δεκαετιών, οι μεθοδολογίες των γεωγράφων και των οικονομολόγων ήταν σταθερά αποκλίνουσες. Η οικονομική σκέψη, παρόλο που έχει κάποια τυφλά σημεία, ωστόσο έχει δύναμη και βάθος και πρέπει να υπάρξει ο τρόπος προκειμένου οι οικονομολόγοι να μάθουν από τη γεωγραφία (Venables, 2005). Μόλις το 2009, η γεωγραφία έγινε η βασική ανησυχία στην έκθεση ανάπτυξης της Παγκόσμιας Τράπεζας (Krugman, 2010, σελ. 2). Τα οικονομικά μοντέλα μπορούν να παραγάγουν νέες ενδιαφέρουσες ιδέες όταν εφαρμόζονται σε γεωγραφικά ερωτήματα. Με αυτόν το στόχο, το πρότυπο που διαμορφώνεται έχει τέσσερα χαρακτηριστικά:

1. Μοντέλο που επικεντρώνεται στην ανάλυση μεμονωμένων δρώντων: Αυτό είναι ένα νεοκλασικό μοντέλο με την ευρεία έννοια και όχι ένα μοντέλο τέλει ανταγωνισμού και αποδοτικών αγορών, ένα πρότυπο στο οποίο οι οικονομικές εκβάσεις μπορούν να εκπροσωπούνται ως η ισορροπία που προκύπτει όταν αλληλεπιδρούν με τη μεγιστοποίηση των ατόμων.
2. Δεν υπάρχουν δόλιες ιδιότητες: Ο γιατρός του Moliere, εξηγεί ότι το όπιο θέτει τους ανθρώπους σε μία κατάσταση υπνωτισμού εξαιτίας των αφανών ιδιοτήτων του. Το ισοδύναμο της οικονομίας είναι ο ισχυρισμός ότι η παραγωγή συγκεντρώνεται μαζί λόγω των οικονομιών συσσώρευσης. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των οικονομιών κλίμακας, του κόστους μεταφοράς και του μεγέθους της αγοράς, μεταξύ άλλων υποβαθμίζει τις άρατες εξωτερικές οικονομίες, όπως η διάδοση πληροφοριών.
3. Απόσταση μεταξύ υποθέσεων και συμπερασμάτων: Αυτό είναι δύσκολο να εξηγηθεί εάν δεν ανήκει στην επιχείρηση μοντελοποίησης. Υπάρχει όμως και μια ευρεία έννοια, η οποία λέει πως ο θεωρητικός βγάζει έξω το κουνέλι λίγο πριν το κουνέλι γεμίσει επαρκώς το καπέλο. Αυτό είναι οι μη εμπορεύσιμες εισροές που παράγονται με οικονομίες κλίμακας. Ακόμη και αν αυτό

είναι λογικό σε πολλές περιπτώσεις, θα ήταν πιο ενδιαφέρον να δείξουμε ότι η συσσώρευση αναδύεται χωρίς μία τόσο ισχυρή παραδοχή.

4. Περισσότερο από ένα πιθανό αποτέλεσμα: Τόσο από αισθητική όσο και από ιστορική σκοπιά, ότι ένα μοντέλο στο οποίο δεν θα έπρεπε να συμβεί συσσώρευση, στο οποίο τα αποτελέσματα εξαρτώνται από παραμέτρους, θα ήταν πιο ενδιαφέρον από εκείνο στο οποίο η εμφάνιση ενός βιομηχανικού πυρήνα ήταν προκαθορισμένη (Krugman, 2010, σελ. 8-9).

3.5.1 Βασικά Συστατικά για την Προσέγγιση της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας

- Πρώτον, είναι η αναγνώριση ότι οι χωρικές αλληλεπιδράσεις είναι δαπανηρές. Αυτά τα κόστη διαμορφώνονται από τη γεωγραφία και εξαρτώνται από τη φύση της αλληλεπίδρασης. Έτσι, το εμπόριο αγαθών συνεπάγεται το κόστος μεταφοράς και το κόστος του χρόνου διαμετακόμισης, ανάλογα με την απόσταση, την υποδομή μεταφορών και τη γεωγραφία. Το κόστος των επικοινωνιών και του συντονισμού σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι ενδέχεται να είναι λιγότερο αποτελεσματικοί εάν δεν βρίσκονται σε στενή εγγύτητα με τους συναδέλφους τους. Η κινητικότητα των παραγόντων μπορεί να παρεμποδίζεται από την απόσταση και τη γεωγραφία. Αυτή η προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με

εκείνη της θεωρίας του διεθνούς εμπορίου, στην οποία οι χωρικές μονάδες προσδιορίζονται αποκλειστικά με χώρες - δικαιοδοσίες και όχι με γεωγραφία - και όπου τα αγαθά και οι παράγοντες συνήθως θεωρούνται ότι είτε διακινούνται ελεύθερα είτε είναι εντελώς μη εμπορεύσιμοι. Η προσέγγιση της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας, δείχνει πώς τα αποτελέσματα εξαρτώνται από το βαθμό στον οποίο διάφορα αγαθά και δραστηριότητες είναι κινητά μεταξύ των τοποθεσιών.

- Δεύτερον, είναι η πιθανότητα να υπάρχουν ομάδες συσπείρωσης, προκαλώντας δραστηριότητα συγκέντρωσης στο διάστημα. Η ομαδοποίηση προκύπτει λόγω των συγκεντρωμένων στο χώρο αυξανόμενων αποδόσεων σε κλίμακα, οι οποίες μπορούν να προκύψουν από διαφορετικές υποκείμενες δυνάμεις. Μια πιθανότητα είναι ότι υπάρχουν δημόσια αγαθά, η απόλαυση των οποίων εξαρτάται από τη γεωγραφική πρόσβαση, όπως το κέντρο της πόλης. Μια άλλη πιθανότητα είναι ότι υπάρχουν θετικές τεχνολογικές εξωτερικές επιδράσεις, όπως η διάδοση γνώσεων. Οι επιχειρήσεις παράγουν ιδέες που μπορούν να παρατηρηθούν και να αντιγραφούν από άλλες επιχειρήσεις, ανάλογα με την εγγύτητά τους.

3.6 Δομικά στοιχεία της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας

Η μηχανική της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας, βασίζεται σε μία σειρά θεμελιωδών στοιχείων που παρέχουν μια εύλογη θεωρητική του γιατί οι αυτοδύναμες κεντρομόλες δυνάμεις που τραβούν την οικονομική δραστηριότητα σε μια τοποθεσία, εμφανίζονται και παραμένουν με την πάροδο του χρόνου. Ειδικότερα, η αύξηση των αποδόσεων σε κλίμακα, ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός, το κόστος των συναλλαγών και η εμφάνιση εξωτερικών οικονομιών στηρίζουν συλλογικά τη γενική λειτουργία των μοντέλων της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας και διαμορφώνουν έτσι τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Ως αποτέλεσμα, ο συνδυασμός τέτοιων θεωρητικών εργαλείων και η εμφάνιση ειδικών παραμέτρων στις οικονομίες που διαμορφώθηκαν από τη Νέα Οικονομική Γεωγραφία καθιστούν δυνατή την εξήγηση της γεωγραφικής ανισότητας του οικονομικού τοπίου ως κατάσταση ισορροπίας.

- Πρώτον, οι αυξανόμενες αποδόσεις σε κλίμακα, αναγνωρίζονται ως θεμελιώδεις για τον υπολογισμό της χωρικής ανισότητας της οικονομικής δραστηριότητας, δεδομένου ότι επιτρέπουν την εξέταση της γεωγραφίας ως θεμελιώδες στοιχείο της ανάλυσης. Στην πραγματικότητα, είναι η σημασία της αύξησης των αποδόσεων που αποτελεί το λεγόμενο «λαϊκό θεώρημα της χωρικής οικονομίας», διότι εξ ορισμού διεγείρει την οικονομική παραγωγή να συσσωρεύεται στο διάστημα. Καθώς τα μοντέλα της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας επιτρέπουν την αύξηση των αποδόσεων, οι κατασκευαστικές επιχειρήσεις ενθαρρύνονται έντονα να επικεντρώσουν την παραγωγή στο διάστημα ως

τρόπο να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα των οικονομιών κλίμακας. Με άλλα λόγια, οι αυξανόμενες αποδόσεις αντιπροσωπεύουν ένα αξιοσημείωτο κίνητρο για τις επιχειρήσεις να συγκεντρώνουν γεωγραφικά τις παραγωγικές τους δραστηριότητες και όχι να τις διασκορπίζουν σε διάφορες τοποθεσίες λόγω των πλεονεκτημάτων από πλευράς κόστους παραγωγής που απορρέουν από τη δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων. Από αυτή την άποψη, οι αυξανόμενες αποδόσεις αποτελούν ένα σημαντικό μοτίβο της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας, το οποίο είναι κεντρικό στοιχείο για την εξήγηση των χωρικών διαφορών στη διανομή παραγωγικών δραστηριοτήτων.

- Δεύτερον, ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός εισάγει τη Νέα Οικονομική Γεωγραφία ως καθοριστικό στοιχείο που στηρίζει την ύπαρξη οικονομιών κλίμακας σε επίσημα μοντέλα. Πράγματι, οι οικονομίες κλίμακας υποδηλώνουν ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων δεν είναι τέλειος, δεδομένου ότι κάθε επιχείρηση μπορεί να αυξήσει την παραγωγή μειώνοντας παράλληλα το μέσο κόστος ανά μονάδα προϊόντος. Αντίθετα, στις άκρως ανταγωνιστικές αγορές η παραδοχή των αυξανόμενων αποδόσεων δεν ισχύει, καθώς το κόστος παραγωγής μιας επιπλέον μονάδας προϊόντος συνεπάγεται αναγκαστικά αρνητικά κέρδη. Επιπλέον, η ύπαρξη αυξανόμενων αποδόσεων επιτρέπει τη δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων, που με τη σειρά τους είναι πιο αποδοτικές από τις μικρότερες από τη στιγμή που μία επιχείρηση αποφασίζει να συγκεντρώσει την παραγωγή

σε μία μόνο θέση, τα οφέλη των οικονομιών κλίμακας της προσφέρουν πλεονέκτημα σε σχέση με τις επιχειρήσεις που είναι διασκορπισμένες στο χώρο. Αυτό είναι εξαιρετικά διαφορετικό από μια κατάσταση τέλεια ανταγωνιστικών αγορών όπου οι σταθερές ή μειούμενες αποδόσεις εξαλείφουν την εμφάνιση εσωτερικών οικονομιών στην επιχείρηση. Στην πραγματικότητα, στο πλαίσιο αυτό, οι επιχειρήσεις δεν ασχολούνται με καμία επιλογή τοποθεσίας, δεδομένου ότι δεν μπορούν να επωφεληθούν από την αύξηση των αποδόσεων συγκεντρώνοντας την παραγωγή. Έτσι, θα αποφασίσουν να παραγάγουν σε όλες τις τοποθεσίες όπου είναι οι καταναλωτές, κατανέμοντας έτσι τη βέλτιστη οικονομική δραστηριότητα.

- Τρίτον, το κόστος μεταφοράς περιλαμβάνεται στη Νέα Οικονομική Γεωγραφία ως ένα κρίσιμο στοιχείο που επηρεάζει τις επιλογές τοποθεσίας, ενώ στις περισσότερες παραδοσιακές θεωρίες του εμπορίου το κόστος αυτό είναι ίσο με το μηδέν με βάση την υπόθεση. Η Νέα Οικονομική Γεωγραφία υιοθετεί ορισμένες μορφές «κόστους μεταφοράς» όπου μόνο ένα κλάσμα της αξίας των μονάδων προϊόντος που αποστέλλονται από μία θέση σε μία άλλη έρχεται, ενώ το υπόλοιπο καταβάλλεται ως κόστος αποστολής. Επομένως, ο αντίκτυπος του κόστους μεταφοράς στις επιλογές θέσης των επιχειρήσεων εξαρτάται σαφώς από το επίπεδο αυτών των δαπανών. Κατά συνέπεια, οι επιχειρήσεις αποφασίζουν εάν είναι πιο βολικό να επικεντρωθούν σε μια μόνο θέση και να εξυπηρετήσουν

άλλες περιοχές από εξαγωγές ή εναλλακτικά να επιβαρύνονται με πρόσθετο πάγιο κόστος για να ανοίξουν ένα δεύτερο εργοστάσιο σε διαφορετική τοποθεσία. Έχοντας αυτό υπόψη, η αλληλεπίδραση μεταξύ του επιπέδου του κόστους των μεταφορών και των αυξανόμενων αποδόσεων αποτελεί κρίσιμη δύναμη για τη συγκράτηση ή διασπορά της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων. Τέλος, οι εξωτερικές οικονομίες ενσωματώνονται στη Νέα Οικονομική Γεωγραφία για να καταγράψουν το υψηλό επίπεδο εντοπισμού των μεμονωμένων βιομηχανιών ή για αναλυτικούς σκοπούς, του εντοπισμού του τομέα μεταποίησης στο σύνολό του (Ascani, Crescenzi & Iammarino, 2012).

3.7 Συμπεράσματα

Μέσα από το Κεφάλαιο 3, είδαμε πώς το εμπόριο μεταξύ οικονομιών κλίμακας, οδηγεί σε ένα πλέγμα "κεντρικών τόπων" και πώς μία βιομηχανική συγκέντρωση, υποστηρίζει και με ποιόν τρόπο, την τοπική αγορά εργασίας. Τέλος, αναδείχθηκαν σε ένα γενικότερο φάσμα, οι θετικές και οι αρνητικές επιπτώσεις, καθώς και οι προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει μία χώρα ή μία περιφέρεια με τη συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας.

Κεφάλαιο 4 Οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες της Κίνας

4.1 Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο 4, αρχικά θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε την έννοια των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών και πώς η ιδέα αυτού του πειράματος άρχισε να υλοποιείται στην Κίνα. Στη συνέχεια, γίνεται μία σύντομη αναφορά στην αναποτελεσματική περίοδο 1949 - 1977, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα την επιτακτική ανάγκη για άμεσες και δραστικές μεταρρυθμίσεις καθώς επίσης και την γενικότερη ανάγκη για τον εκσυγχρονισμό της κινεζικής οικονομίας. Τέλος, θα δείξουμε με διαγράμματα τη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, μέσω της εφαρμογής της πολιτικής των ΕΟΖ, σε διάφορους τομείς.

4.2 Ορισμός και η Αρχή της Πολιτικής των ΕΟΖ στην Κίνα

Μία Ειδική Οικονομική Ζώνη είναι ένα οριζόμενο κτήμα, όπου οι εμπορικοί νόμοι όπως τα δασμολόγια, οι ποσοστώσεις, ή τα καθήκοντα διαφέρουν από το υπόλοιπο της χώρας (UNIDO, 2015). Οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (ΕΟΖ) είναι περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές όπου οι αρχές προσφέρουν ορισμένες προτιμησιακές πολιτικές για την προώθηση της ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας. Ένα σύμπλεγμα, από την άλλη πλευρά, είναι ένα φαινόμενο οικονομίας της αγοράς, στο οποίο αρκετές επιχειρήσεις εντοπίζονται σε ορισμένες συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές με σκοπό τη μείωση του κόστους και την αύξηση των κερδών, βάσει των εξωτερικών οικονομιών μεταξύ

των επιχειρήσεων (Lu, 2008). Το 1978, στο συνέδριο εργασίας, κηρύχθηκε το τέλος της περιόδου της «Αριστερής Απόκλισης», η οποία θεωρήθηκε ότι ξεκίνησε το 1958 με το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός" (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.329). Μετά τη σκοτεινή δεκαετία (1966-1976) και την Πολιτιστική Επανάσταση, η Κίνα ήταν πλέον έτοιμη και αποφασισμένη να εισέλθει σε μία νέα εποχή, υπό την ηγεσία του Deng Xiaoping όπου στη μετα-Μάο εποχή, κήρυξε ως ύψιστη προτεραιότητα τους λεγόμενους τέσσερις εκσυγχρονισμούς σε γεωργία, βιομηχανία, εθνική άμυνα και επιστήμη & τεχνολογία (Chen & Medici, 2009). Η ιδέα της τοποθέτησης ενός τμήματος εδάφους στην Κίνα, συγκεκριμένα για ξένες επενδύσεις, παρουσιάστηκε στη συνεδρίαση μεταξύ του τότε Υπουργού Μεταφορών Ye Fei και ανώτερων υπαλλήλων της εταιρείας ναυσιπλοΐας ατμού των εμπόρων της Κίνας (CMSN) στο Χονγκ Κονγκ το φθινόπωρο του 1978, όταν ο Ye Fei επέστρεψε από ένα ταξίδι του στο εξωτερικό. Ο Ye Fei σύστησε στην "CMSN" μία νέα στρατηγική στις δραστηριότητές της πέραν από τον παραδοσιακό τομέα της ναυτιλίας, εκμεταλλευόμενος την πρόσβαση στα κεφάλαια και άλλους διαθέσιμους πόρους στο Χονγκ Κονγκ και το Μακάο. Μετά το τέλος της συνεδρίασης, τα ανώτερα στελέχη της "CMSN" συζήτησαν την ιδέα με τις αρχές της επαρχίας της Γκουαντόνγκ ενώ παράλληλα έγινε μία ακόμη πρόταση και στην κεντρική κυβέρνηση τον Ιανουάριο του 1979. Την επόμενη μέρα, η Κεντρική Επιτροπή κομμάτων και το Συμβούλιο του Κράτους ανήγγειλαν πως μία βιομηχανική ζώνη η οποία θα δημιουργούνταν στη Shekou (Shenzhen) υπό την αιγίδα της "CMSN". Το Μάρτιο του 1979, το επαρχιακό κόμμα της Γκουαντόνγκ πρότεινε στις κεντρικές αρχές να δοθεί στην επαρχία η ειδική μεταχείριση των κρατικών οικονομικών πολιτικών. Η

επιτροπή υποστήριξε ότι εάν επιτραπεί να κάνει ορισμένες τροποποιήσεις στις κρατικές πολιτικές για το εξωτερικό εμπόριο καθώς επίσης και οικονομική διαχείριση, λαμβάνοντας υπόψη τη συμφέρουσα γεωγραφική θέση της επαρχίας, αυτό θα έδινε μεγάλη ώθηση στην περιοχή. Έτσι, μία κεντρική ομάδα υπό τον Gu Mu, Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου του Κράτους, εστάλη για να ερευνήσει αν υπάρχει η δυνατότητα καθιέρωσης Ειδικών Οικονομικών Ζωνών στις επαρχίες Γκουαντόνγκ και Φουτζιάν, ως τμήμα αυτής της ειδικής πολιτικής. Αρχικά, η καθιέρωση των ΕΟΖ ήταν τοπική και τομεακή πολιτική της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, η οποία κατάφερε από παροδικής φύσεως νέα πολιτική να προκύψει σε εθνικό και παγκόσμιο ζήτημα πολιτικής, καθώς συνδέεται με την εθνική οικονομική μεταρρύθμιση της Κίνας. Οι ΕΟΖ σε συνδυασμό με τη γεωγραφική τους διανομή, τα διάφορα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα και τις πολιτικές, ενθαρρύνουν αφ' ενός τη ξένη επένδυση και αφ' ετέρου τις βασικές λειτουργίες, την ανάπτυξη των εσωτερικών σχέσεων μεταξύ των ΕΟΖ και της ενδοχώρας, προκειμένου να ενισχύσουν την τοπική οικονομία και να βελτιώσουν τη δυνατότητα απορρόφησης της εκάστοτε περιοχής, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν οι σύγχρονες τεχνολογίες και οι ξένες επενδύσεις (Bhardwaj, 2016). Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, τα μικρής κλίμακας πειράματα των ΕΟΖ στην Κίνα, έγιναν στις πόλεις της Σεντζέν (Shenzhen), Ζουχάι (Zhuhai) και Σαντού (Shantou) στην επαρχία Γκουαγκντόνγκ, Σιαμέν (Xiamen) στην επαρχία Φουτζιάν (Fujian) και λίγο αργότερα στη Χαϊνάν (Hainan). Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η Κίνα άρχισε ουσιαστικά από το μηδέν τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και με το σχεδόν ανύπαρκτο εμπόριο πριν το 1978, αυτές οι ζώνες χρησιμοποιήθηκαν ως «βάση δοκιμής» για τη φιλελευθεροποίηση

του εμπορίου, του φόρου και άλλων πολιτικών που έπειτα και βαθμιαία εφαρμόστηκαν και στην υπόλοιπη οικονομία (Wang, 2009).

Εικόνα 1: Οι Ειδικές Οικονομικές Ζώνες της Κίνας

Πηγή: University of Texas Libraries, 1996

Στην Εικόνα 1, βλέπουμε με μαύρο χρώμα τα βασικά οικονομικά κέντρα της Κίνας το 1979 (Harbin, Shenyang) ενώ με το πράσινο χρώμα, παρατηρούμε τη ζώνη της οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης (Qinhuangdao, Dalian, Tianjin, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Shanghai, Ningbo, Fuzhou, Guangzhou, Zhanjiang). Τέλος, με το κόκκινο χρώμα απεικονίζονται τα

πειράματα των ΕΟΖ, που όπως βλέπουμε έγιναν στις πόλεις της Shenzhen, Zhuhai και Shantou, Hainan και Xiamen.

Ο όρος Ειδική Οικονομική Ζώνη (SEZ) καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ζωνών, όπως οι Ζώνες Βιομηχανικής Ανάπτυξης & Υψηλής Τεχνολογίας (HIDZ), οι Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου (FTZ), οι Ζώνες Επεξεργασίας Εξαγωγών (EPZ) και οι Ζώνες Οικονομικής & Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ETDZ). Ωστόσο, μία ΕΟΖ αναφέρεται σε ένα σύνολο οικονομικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών και όχι σε μία ενιαία λειτουργική οντότητα (Wong 1987). Στην Κίνα, ο όρος «Ειδική Οικονομική Ζώνη» συνήθως αναφέρεται στις 7 ζώνες των: Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen, Hainan, Shanghai Pudong New Area και Tianjin Binhai New Area (Zeng, 2011).

- **HIDZ: Ζώνες Βιομηχανικής Ανάπτυξης & Υψηλής Τεχνολογίας**

Η δημιουργία ζωνών βιομηχανικής ανάπτυξης & υψηλής τεχνολογίας, αφορούσε την εφαρμογή του προγράμματος “φλόγα” που ξεκίνησε από το Υπουργείο Επιστήμης και Τεχνολογίας στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Ο κύριος στόχος του προγράμματος ήταν να χρησιμοποιηθεί η τεχνολογική ικανότητα και οι πόροι των ερευνητικών ιδρυμάτων, των πανεπιστημίων καθώς και των μεγάλων και μεσαίων επιχειρήσεων, για την ανάπτυξη νέων προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και για την επιτάχυνση της εμπορευματοποίησης της έρευνας και ανάπτυξης (E & A). Το 1988, η πρώτη HIDZ ιδρύθηκε στο Zhongguancun (Πεκίνο). Σήμερα, υπάρχουν 54 HIDZs σε επίπεδο χώρας στην Κίνα - 25 στις παράκτιες περιοχές και 29 στην ενδοχώρα. Παρόλο που αυτές οι HIDZs έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση

των βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας της Κίνας συνολικά, οι επιδόσεις τους διαφέρουν. Κάποιες λειτουργούν παρόμοια με τις Ζώνες Οικονομικής & Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ETDZ) και η γραμμή μεταξύ αυτών των δύο τύπων ζωνών έχει γίνει δυσδιάκριτη σε αυτές τις περιπτώσεις (China Knowledge Online 2009, α). Το 2006, οι πέντε κορυφαίες επιδόσεις όσον αφορά την προστιθέμενη αξία ήταν το Zhongguancun (Πεκίνο), η Zhangjiang (Σαγκάη), η Nanjing, η Wuxi και η Shenzhen.

- **FTZ: Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου**

Οι Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου (FTZ) δημιουργήθηκαν για να πειραματιστούν με το ελεύθερο εμπόριο, πριν από την προσχώρηση της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Οι FTZs είχαν τρεις στοχοθετημένες λειτουργίες: την επεξεργασία των εξαγωγών, το εξωτερικό εμπόριο και τον εφοδιασμό. Το πρώτο κρατικό επίπεδο FTZ, δημιουργήθηκε το 1990 στη Waigaoqiao (Σαγκάη). Οι FTZs μπορούν να θεωρηθούν ως θύλακες μέσα στην Κίνα. Αν και είναι φυσικά εντός των συνόρων της Κίνας, λειτουργούν εκτός των τελωνειακών ρυθμίσεων της Κίνας. Οι εταιρείες FTZs είναι επιλέξιμες για επιστροφές φόρου επί των εξαγωγών, απαλλαγή από εισαγωγικούς δασμούς και φόρου προστιθέμενης αξίας. Σήμερα, υπάρχουν 15 FTZs σε 13 παράκτιες πόλεις. Μετά την είσοδο της Κίνας στον ΠΟΕ, προκειμένου για να διατηρηθεί το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα, η Κίνα, από το 2004, σύνδεσε τα FTZs με τα κοντινά λιμάνια. Αυτή η διαδικασία επέκτεινε το μέγεθος των FTZs και ενίσχυσε τις λειτουργίες logistics και αποθήκευσης στις διεθνείς συναλλαγές (China Knowledge Online 2009, β).

- **EPZ: Ζώνες Επεξεργασίας Εξαγωγών**

Οι Ζώνες Επεξεργασίας Εξαγωγών (EPZ) δημιουργήθηκαν για να αναπτύξουν βιομηχανίες με προσανατολισμό στις εξαγωγές και να ενισχύσουν τα κέρδη συναλλάγματος. Η πρώτη EPZ εγκαινιάστηκε στο Kunshan το 2000. Μέχρι στιγμής, έχουν συσταθεί 61 EPZs στην Κίνα - 44 από αυτές βρίσκονται στην παράκτια περιοχή, ενώ οι υπόλοιπες 17 είναι εσωτερικές. Οι EPZs είναι παρόμοιες με αυτές των FTZ, αλλά προορίζονται αποκλειστικά για τη διαχείριση της επεξεργασίας των εξαγωγών. Τα FTZs είναι οι προτιμώμενες τοποθεσίες για εταιρείες που ασχολούνται με την εξαγωγή και την επεξεργασία, ενώ οι EPZs είναι πιο συμφέρουσες τοποθεσίες για κατασκευαστικές εταιρείες που εξάγουν τα περισσότερα, αν όχι όλα, τα αγαθά τους σε τοποθεσίες εκτός της Κίνας (ProLogis 2008).

- **ETDZ: Ζώνες Οικονομικής & Τεχνολογικής Ανάπτυξης**

Το 1984, οι κεντρικές αρχές της Κίνας δημιούργησαν μία παραλλαγή των ΕΟΖ, την οποία ονόμαζαν «Ζώνες Οικονομικής & Τεχνολογικής Ανάπτυξης», ανεπίσημα γνωστές ως Εθνικά Βιομηχανικά Πάρκα. Η διαφορά μεταξύ των ολοκληρωμένων ΕΟΖ και των ETDZs είναι μία κλίμακα. Δηλαδή, μία ολοκληρωμένη ΕΟΖ αποτελείται συνήθως από μία μεγαλύτερη περιοχή (μερικές φορές μία ολόκληρη πόλη ή επαρχία). Από το 1984-1988, εγκαταστάθηκαν 14 ETDZs σε παράκτιες πόλεις και τα επόμενα χρόνια σε πόλεις στο Δέλτα του ποταμού Περλ (Perl), Γιανγκτζέ (Yangtze) και στο Min Delta στη Φουτζιάν (Fujian).

Πίνακας 1: Οι Επιδόσεις της Οικονομίας και της Τεχνολογικής Κατάστασης της Κίνας (1998-2012)

	Επιχειρήσεις	Εργασία (1000 άτομα)	Εξαγωγές (δισ. US\$)	Εξαγωγές (%) του Συνόλου	Βιομηχανική Παραγωγή (δισ. US\$)	Σύνολο Φόρων (δισ. US\$)
1998	16,097	1,840	8,53	4,41	433,36	47,7
1999	17,498	2,210	11,9	5,82	594,4	73,73
2000	20,796	2,510	18,58	7,22	794,2	105,72
2001	24,294	2,940	22,66	8,11	1,011,68	128,5
2002	28,338	3,490	32,92	9,73	1,293,71	156,75
2003	32,857	3,950	51,02	11,06	1,725,74	211,94
2004	38,565	4,480	82,38	13,25	2,263,89	266,24
2005	41,990	5,210	111,65	14,15	2,895,7	321,9
2006	45,828	5,730	136,1	13,3	3,589,9	410,56
2007	48,472	6,500	172,81	13,53	4,437,6	577,34
2008	52,632	7,170	201,52	13,68	5,268,4	650,29
2009	53,692	8,100	200,72	16,12	61,115,1	846
2010	55,243	9,600	264,8	16,52	8,431,82	1.230,22
2011	57,033	10,730	318,06	15,85	1,056,7	1.530,09
2012	63,926	12,690	376,04	17,28	1,286	1.982,37

Πηγή: UNDP (2015, α, σελ. 44)

Στον Πίνακα 1, βλέπουμε τις οικονομικές επιδόσεις της τεχνολογικής κατάστασης της Κίνας για τα έτη 1998-2012. Παρατηρούμε τη σταθερή βελτίωση όλων των δεικτών όπως είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων όπου ολοένα και περισσότερες νέες επιχειρήσεις ανοίγουν, η μείωση της ανεργίας, οι εξαγωγές σε δισ. US\$ όπως επίσης και σε ποσοστό % του συνόλου των εξαγωγών της Κίνας, η βιομηχανική παραγωγή όπου η ανάπτυξή της είναι ραγδαία από το 2001 κυρίως και τέλος, τα έσοδα που εισπράττει το κράτος από τους φόρους που χρόνο με το χρόνο αυξάνονται θεαματικά.

Η επιτυχία των ΕΟΖ σε κρατικό επίπεδο ώθησε την ταχεία ανάπτυξη νέων από διαφορετικά επίπεδα κυβερνήσεων. Μέχρι το 2004, υπήρχαν σχεδόν 7.000 βιομηχανικά πάρκα στην Κίνα. Για να περιορίσει την τυφλή επέκταση των βιομηχανικών πάρκων, η Κίνα ενίσχυσε τις προσπάθειές της για τον καθαρισμό βιομηχανικών πάρκων χωρίς αποκλεισμούς. Μέχρι το τέλος του 2006, ο αριθμός των βιομηχανικών πάρκων μειώθηκε σε 1.568, μεταξύ των οποίων 222 είναι ζώνες σε επίπεδο κράτους. Η συνολική προγραμματισμένη έκταση είχε μειωθεί από 38.600 τετραγωνικά χιλιόμετρα σε 9.900 τετραγωνικά χιλιόμετρα (74.4% λιγότερο) (China Knowledge Online 2009, γ).

4.3 Περίοδος 1949 – 1977

Τον Δεκέμβριο του 1949, ο Μάο επισκέφθηκε τη Μόσχα με σκοπό να εξασφαλίσει μία αμυντική συμμαχία με τη Σοβιετική Ένωση, όπως και κατάφερε να πράξει το Φεβρουάριο του 1950. Η συμφωνία κατονόμαζε την Ιαπωνία ως δυνητικό εχθρό, με μία όμως αναφορά στους συμμάχους της, υπονοώντας τις ΗΠΑ (Παπασωτηρίου, 2013, σελ. 240-244). Το πολιτικό κλίμα προς την Κίνα επιδεινώθηκε έπειτα από τον πόλεμο της Κορέας, όπου οι κινέζοι φοβούμενοι εισβολή των αμερικανών, βοήθησαν τους κορεάτες ενάντια στην επιθετικότητα των ΗΠΑ. Ως απάντηση, οι ΗΠΑ πάγωσαν τα κινεζικά προτερήματα το 1950. Αυτή η δράση της Κίνας ήταν όχι μόνο ενάντια προς την αμερικανική επένδυση αλλά επεκτάθηκε και κατά της βρετανικής επένδυσης το 1951, όπου ως αποτέλεσμα οι βρετανοί έμποροι εγκατέλειψαν την ηπειρωτική χώρα το 1952. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του

1950, πολλές δυτικές και ιαπωνικές επιχειρήσεις δημεύθηκαν προκειμένου ο Μάο Ζεντόνγκ να διατηρήσει τις ουσιαστικές οικονομικές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση. Έτσι, λόγω έλλειψης της Κίνας σε κεφάλαιο και τεχνολογία, για την αναδιαμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό της εθνικής οικονομίας, ζητήθηκε η βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση, η οποία διήρκησε για 9 χρόνια (1950 – 1959) με την αποστολή 10.800 σοβιετικών εμπειρογνωμόνων (Zhang, Krug, Reinmoeller, 2005).

4.3.1 Οι Εκστρατείες του Μάο 1950 – 1952

Την περίοδο 1950-1952 ο Μάο εξαπόλυσε μία σειρά από εκστρατείες, όπως είχε γίνει ήδη η εκστρατεία για τον αναδασμό της αγροτικής γης. Ακολούθησαν οι εκστρατείες ενάντια στους αντεπαναστάτες με θύματα δημόσιους υπαλλήλους λόγω αμφιβολίας για την πίστη τους στο νέο καθεστώς και επίσης υπέρ της μεταρρύθμισης της σκέψης των διανοούμενων με σκοπό την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών στα πανεπιστήμια από τα δυτικά πρότυπα σε σοβιετικά. Με τις εκστρατείες αυτές, ο Μάο επιδίωξε να κινητοποιήσει τους κινέζους ενάντια στις κομφουκιανικές παραδόσεις της αδράνειας των μαζών, λόγω της υποταγής τους στους κοινωνικά ανώτερους κομφουκιανιστές λόγιους (Παπασωτηρίου, 2013, σελ. 248).

4.3.2 Οι Μεταρρυθμίσεις σε Αγροτικό και Βιομηχανικό Τομέα 1956 – 1958

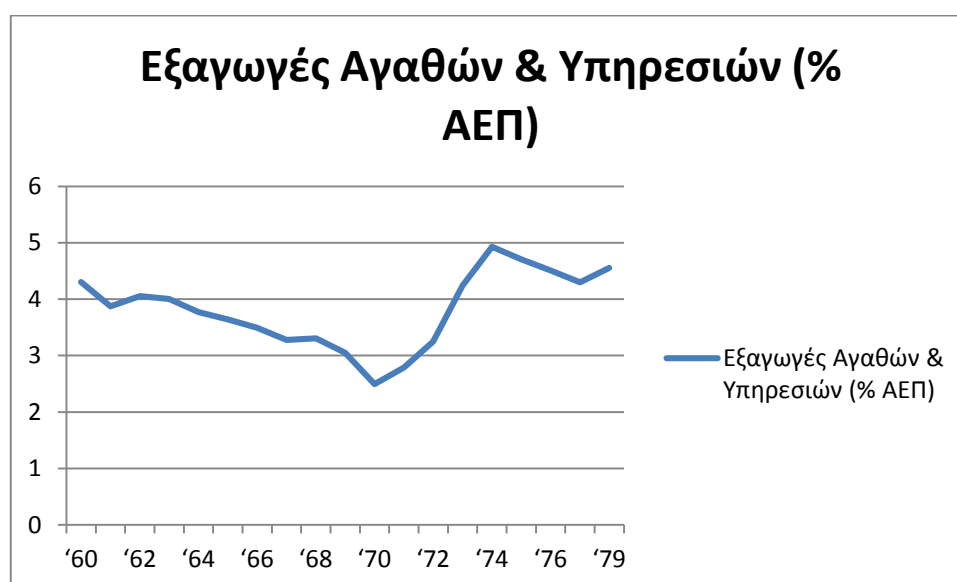
Το 1956 - 1958, ο Μάο προέβη στην κολεκτιβοποίηση του αγροτικού τομέα. Έτσι λοιπόν, κάθε αγροτική οικογένεια υπάχθηκε σε μία από τις πέντε εκατομμύρια αγροτικές ομάδες παραγωγής, οι οποίες ανήκαν σε 750.000 ταξιαρχίες, όπου με τη σειρά τους υπάγονταν σε 70.000 κομούνες. Πάνω από τις κομούνες ήταν οι κομητείες, οι νόμοι και οι επαρχίες, δημιουργώντας έτσι μία δομή έξι επιπέδων που ξεκινούσε από το Πεκίνο και έφτανε σε κάθε αγροτικό νοικοκυριό. Η κολεκτιβοποίηση του αγροτικού τομέα, είχε ως αποτέλεσμα το κράτος να παίρνει από τους αγρότες το μεγαλύτερο και πιο σημαντικό κομμάτι της παραγωγής τους, προς όφελος των πόλεων και της βιομηχανίας χωρίς ωστόσο να τους αποδίδει αντίστοιχα οφέλη. Με τις εκστρατείες και τους μαοϊκούς αγώνες, την κρατικοποίηση της βιομηχανίας και την κολεκτιβοποίηση της γεωργίας, η Κίνα απέκτησε ένα νέο ταξικό σύστημα, το οποίο βασιζόταν στις υποτιθέμενες πολιτικές πεποιθήσεις του κάθε ατόμου. Στην κορυφή ήταν τα σημαντικότερα στελέχη του ΚΚΚ και ιδίως όσοι είχαν συμμετάσχει στη Μακρά Πορεία, ενώ στα κατώτατα σημεία βρίσκονταν οι ομάδες του πληθυσμού που είχαν αποτελέσει στόχοι των εκστρατειών και των αγώνων του μαοϊσμού. Στα πρώτα χρόνια της ΛΔΚ, ο Μάο αντέγραψε το σοβιετικό σύστημα όσον αφορά την εθνικοποίηση της βιομηχανίας, την κολεκτιβοποίηση του αγροτικού τομέα και την υιοθέτηση πενταετών σχεδίων για την οικονομική ανάπτυξη (Παπασωτηρίου, 2013, σελ. 249-251).

4.3.3 Το «Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός» 1958

Το πρώτο πενταετές σχέδιο της ΛΔΚ (1953 - 1957), που είχε υλοποιήσει με τη βοήθεια σοβιετικών συμβούλων, είχε επιφέρει ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη στις πόλεις, όμως τα αποτελέσματα στον αγροτικό τομέα ήταν πενιχρά. Για να αυξηθεί η αγροτική παραγωγή, ο πρωθυπουργός Τζου Ενλάι και ο Τσεν Γιουν, ο πιο ειδικός στα οικονομικά στην ηγεσία της ΛΔΚ, πρότειναν το 1957 να δοθεί στο δεύτερο πενταετές σχέδιο μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη της ελαφριάς βιομηχανίας, ώστε οι αγρότες να έχουν υλικά κίνητρα, προκειμένου να αυξήσουν την παραγωγή τους, όμως ο Μάο απέρριψε την προσέγγιση αυτή, θεωρώντας ότι θα αργούσε να επιφέρει την ανάπτυξη της Κίνας. Κατά τους πρώτους μήνες του 1958, ο Μάο ξεκίνησε το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός", μία γιγαντιαία κινητοποίηση της κινεζικής κοινωνίας με σκοπό την ταχύτατη ανάπτυξη της οικονομίας της Κίνας. Η αύξηση της παραγωγής θα προερχόταν από τον επαναστατικό ενθουσιασμό και φανατισμό των μαζών. Η αγροτική παραγωγή θα αυξανόταν όχι λόγω των υλικών κινήτρων αλλά λόγω των ηθικών κινήτρων, όπως η συμμετοχή σε κοσμοϊστορικές εξελίξεις. Ως εκ τούτου, το κράτος θα αποκτούσε τους αγροτικούς πόρους για τη ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη (Παπασωτηρίου. 2013, σελ. 257-259). Το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός" μεταξύ άλλων, ήταν μία προσπάθεια για να αυξηθεί η παραγωγή χάλυβα στην Κίνα. Οι αγρότες "ενθαρρύνθηκαν" να λιώνουν ότι μέταλλο είχαν στην κατοχή τους, με σκοπό να δημιουργήσουν ακατέργαστο χάλυβα ο οποίος όμως ήταν πολύ κακής ποιότητας. Όλες αυτές οι προτροπές από την πλευρά του Μάο, έγιναν δεκτές από τους

αγρότες, υπό τον φόβο της παραδειγματικής τιμωρίας σε όποιον τολμούσε να αρνηθεί. Το εγχείρημα αυτό, είχε ως αποτέλεσμα να ξεσπάσει ένας, τεραστίων διαστάσεων, λιμός με εκατομμύρια νεκρούς. Αντί της μεγάλης προόδου που επιδίωκε ο Μάο, το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός", οδήγησε σε μία ογκώδη καταστροφή (Wang, 2012).

Διάγραμμα 1: Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών ως % του ΑΕΠ

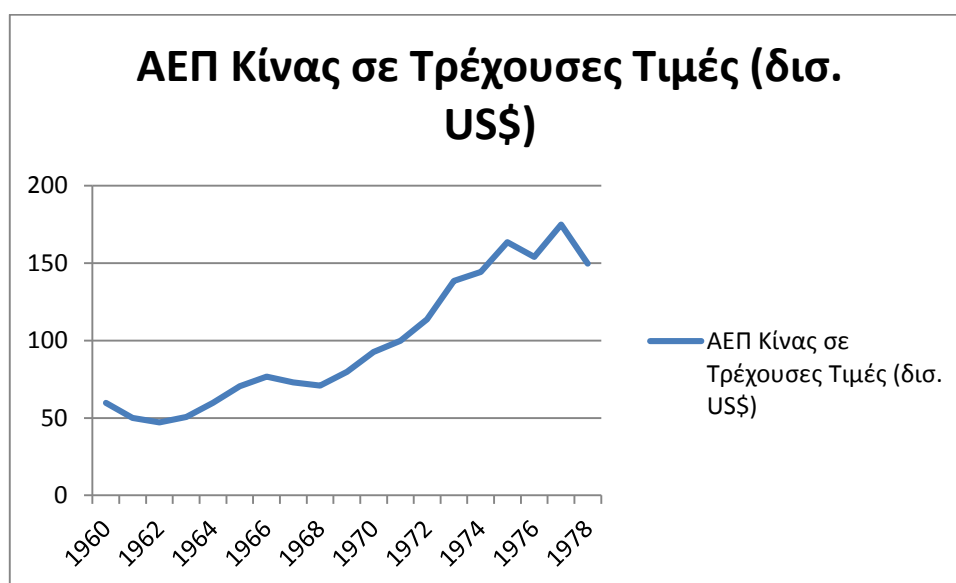
Πηγή: World Bank, 2017, α

Στο Διάγραμμα 1, παρατηρούμε την αποτυχία του πολιτικού εγχειρήματος του Μάο για την ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας που επιδίωκε. Όσον αφορά τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, μη παρέχοντας υλικά κίνητρα στους αγρότες, προκειμένου να αυξήσουν την παραγωγή τους, είχε ως αποτέλεσμα οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, το 1960 από το 3,8% του ΑΕΠ να μειωθεί στο τέλος της δεκαετίας σε 2,4% του

ΑΕΠ. Παρόλο που ο τομέας αυτός γνωρίζει μία αύξηση κατά τη δεκαετία του 1970, από το 2,4% το 1970 σε 4,2% του ΑΕΠ το 1978, ωστόσο η αύξηση αυτή δεν ήταν η αναμενόμενη.

Παρακάτω βλέπουμε, η ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη πώς επηρέασε το ΑΕΠ της Κίνας σε Τρέχουσες Τιμές.

Διάγραμμα 2: ΑΕΠ της Κίνας (τρέχουσες τιμές USD)

Πηγή: World Bank, 2017, β

Στο Διάγραμμα 2, βλέπουμε πώς η βιομηχανική ανάπτυξη της Κίνας αποτυπώνεται διαγραμματικά στο ΑΕΠ της Κίνας σε Τρέχουσες Τιμές. Παρατηρούμε μία αρκετά μεγάλη αύξηση στο ΑΕΠ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, από 50 εκ.\$ το 1961 σε 149 εκ.\$ το 1978, σε αντίθεση με τον αγροτικό τομέα και τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών.

4.3.4 Ο Σκοπός και τα Κακώς Κείμενα της «Πολιτιστικής Επανάστασης»

Ο Μάο αδιαμφισβήτητα αποτελούσε μία μεγάλη ηγετική και πολιτική φυσιογνωμία, με μία μοναδική ικανότητα να χειραγωγεί τα πλήθη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, κατά την διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης, το 1966 να δημιουργηθεί το κίνημα των "ερυθροφρουρών", όπου το αποτελούσαν κυρίως νέοι σπουδαστές πανεπιστημίων αλλά και μαθητές σχολείων (Wang, 2012). Ο απώτερος σκοπός της Πολιτιστικής Επανάστασης ήταν η καταστροφή των «τεσσάρων παλιών», δηλαδή των παλιών ιδεών, του παλιού πολιτισμού, των παλιών εθίμων και των παλιών συνηθειών (Παπασωτηρίου, 2013, σελ. 284). Ο Μάο σχεδόν αμέσως μετά την ίδρυση του κινήματος των "ερυθροφρουρών", υποστήριξε τις δράσεις τους, καθώς επίσης τους παρείχε μεταξύ άλλων, πολλαπλά οφέλη, όπως η ελεύθερη πρόσβαση σε γεύματα (συσσίτια) και στα δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς. Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια σταμάτησαν να λειτουργούν ενώ την ίδια περίοδο εκδόθηκε το περίφημο "Κόκκινο Βιβλίο" με ρήσεις του Μάο, το οποίο διδασκόταν στα πανεπιστήμια όταν διστακτικά άρχισαν να επαναλειτουργούν. Ο βίαιος χαρακτήρας και οι εξεγέρσεις του κινήματος οδήγησαν την κινεζική οικονομία να ολισθαίνει ολοένα και περισσότερο (Wang, 2012). Η ΛΔΚ βίωσε μία κλιμάκωση πολιτικής βίας τέτοιου βελινεκούς, που την οδήγησε κοντά σε συνθήκες εμφύλιου πολέμου (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.286).

4.4 Οι Κύριοι Λόγοι της Επιτυχημένης Προσέγγισης των ΕΟΖ το 1978 και το Παράδειγμα της Σεντζέν

Οι κύριοι λόγοι της επιτυχημένης αυτής προσέγγισης των μεταρρυθμιστών τον Δεκέμβριο του 1978 είναι οι εξής:

- Πρώτον, η ιδεολογική γραμμή του Μάο είχε αποδειχθεί καταστροφική με το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός" και την "Πολιτιστική Επανάσταση", δημιουργώντας έτσι μία έντονη προδιάθεση στο κόμμα και στην κοινωνία για πρακτικές λύσεις στα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Κίνα. Εξάλλου, πολλά στελέχη του ΚΚΚ που είχαν εξορισθεί στην επαρχία κατά την περίοδο της Πολιτιστικής Επανάστασης, είχαν βιώσει από κοντά τη φτώχεια και την εξαθλίωση των περισσότερων κινέζων αποκτώντας έτσι και προσωπική εμπειρία για της συνέπειες που είχε επιφέρει η προηγούμενη πολιτική.
- Δεύτερον, ενώ η Κίνα του Μάο είχε παραμείνει υπανάπτυκτη και σχεδόν στάσιμη, γύρω της είχαν υλοποιήσει εντυπωσιακά αναπτυξιακά επιτεύγματα οι λεγόμενοι «Τίγρεις της Ανατολικής Ασίας», που συμπεριλάμβαναν όχι μόνο τη Νότια Κορέα και τη Σιγκαπούρη αλλά και την Ταϊβάν και το Χονγκ Κονγκ που ήταν κινεζικά (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.330-331).

Με 316 τετραγωνικά χιλιόμετρα, η Ειδική Οικονομική Ζώνη της Σεντζέν ήταν η μεγαλύτερη από τις αρχικά τέσσερις ΕΟΖ. Η πόλη της Σεντζέν καλύπτει έκταση 2.020 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Έχει ένα κοινό σύνορο με το Χονγκ Κονγκ και η απόσταση από το κέντρο της πόλης του Χονγκ Κονγκ είναι μόλις 30 χιλιόμετρα. Όταν ιδρύθηκε η ΕΟΖ, η Σεντζέν ήταν μια μικρή πόλη με ελάχιστες δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης. Σε αντίθεση με τις ΕΟΖ της Σιαμέν (Xiamen) και της Σαντού (Shantou), δεν υπήρχε βιομηχανική βάση στη Σεντζέν (Shenzhen). Το μόνο πλεονέκτημα που είχε η Σεντζέν ήταν η γεωγραφική της θέση, συμπεριλαμβανομένης της εγγύτητας με το Χονγκ Κονγκ και της άμεσης σύνδεσης με τις διεθνείς εμπορικές οδούς. Η Σεντζέν αποτελεί την πρώτη Ειδική Οικονομική Ζώνη της Κίνας, και παράλληλα την ιστορική στροφή της Κίνας στον εκσυγχρονισμό και τη διεθνοποίηση (Chen & Medici, 2009). Η Σεντζέν βρίσκεται στα νότια παράλια της Κίνας. Εντός δύο δεκαετιών, ο πληθυσμός της αυξήθηκε από 300.000 σε άνω των 4 εκατομμυρίων, ενώ οι ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας της ήταν της τάξης του 30%. Από το 1983 ως το 1986, η Ειδική Οικονομική Ζώνη της Σεντζέν είχε μία ετήσια δυσαναλογία στο εμπόριο η οποία κυμαινόταν μεταξύ 180 εκατομμυρίων US\$ και 662 εκατομμυρίων US\$. Μετά το 1986, η κοινοτική κυβέρνηση της Σεντζέν συνειδητοποίησε ότι για να στηρίξει τη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και τις νέες πλέον συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί, η καλύτερη επιλογή ήταν να αναπτυχθεί ένας γνήσιος προσανατολισμός προς τις εξαγωγές μέσω της προσέλκυσης της ξένης επένδυσης. Φυσικά, το περιβάλλον επένδυσης έπρεπε να βελτιωθεί, και η σκληρή και μαλακή υποδομή έπρεπε να ενισχυθεί και οι διοικητικές μεταρρυθμίσεις ήταν απαραίτητες προκειμένου

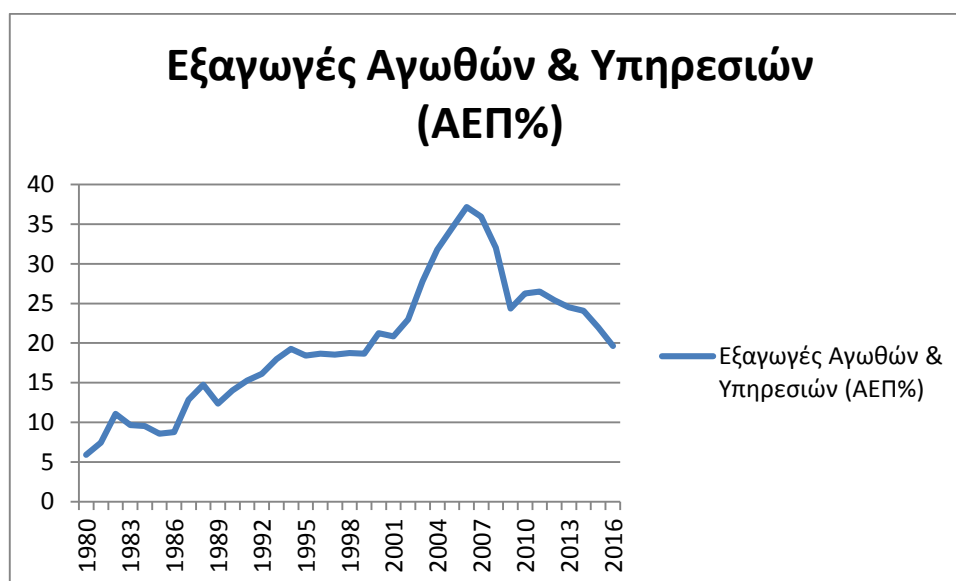
να χτιστεί μία σύγχρονη βιομηχανική πόλη, που θα απευθυνόταν στους υπερπόντιους επενδυτές. Έτσι, από το 1987 και μετά έχει υπάρξει ένα θετικό εμπορικό ισοζύγιο. Το 1994, το εμπορικό ισοζύγιο αυξήθηκε σε 1.64 δισεκατομμύρια US\$. Μεταξύ αυτής της περιόδου, περισσότερες από 50.000 επιχειρήσεις επεξεργασίας του Χογκ Κογκ πήγαν στη Σεντζέν ενώ οι υπόλοιπες επιχειρήσεις κατέλαβαν λιγότερο από το 10% συγκριτικά με την κατάσταση που επικρατούσε πριν (Lu, 2008).

4.5 Μεταρρυθμίσεις στη Γεωργία και στη Βιομηχανία

Στη γεωργία, επιτράπηκε ξανά στους χωρικούς να έχουν ιδιωτικές οικονομικές δραστηριότητες παράλληλα με την απασχόλησή τους στις κολεκτίβες. Αυτές οι παράλληλες δραστηριότητες που αφορούσαν για παράδειγμα, την καλλιέργεια οπωροκηπευτικών, κτηνοτροφία και τη λειτουργία λαϊκών αγορών, είχαν απαγορευτεί επί "Πολιτιστικής Επανάστασης" ως «καπιταλιστικές». Ήδη από το 1977, στη νοτιοδυτική επαρχία της Σιτσουάν, είχε δρομολογηθεί η σταδιακή κατάργηση των κομούνων και αντί αυτού η υιοθέτηση του συστήματος των οικογενειακών μονάδων στη γεωργία. Με το σύστημα αυτό, κάθε οικογένεια καλλιεργούσε ένα αγροτεμάχιο σαν να ήταν δικό της, παρόλο που η γη παρέμενε στην ιδιοκτησία του κράτους και παρέδιδε στις αρχές μία συγκεκριμένη ποσότητα προϊόντων, ενώ διέθετε το όποιο πλεόνασμα στην αγορά. Έτσι, οι οικογένειες είχαν το κίνητρο να μεγιστοποιούν την παραγωγή τους και με τον τρόπο αυτό η γεωργία στη Σιτσουάν γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Η πρώτη μεγάλη μεταρρύθμιση της νέας ηγεσίας, ήταν να επιτραπεί σε όλες τις επαρχίες να υιοθετήσουν στη γεωργία το

παράδειγμα της Σιτσουάν με τα οικογενειακά αγροτεμάχια. Μέσα σε λίγα χρόνια, το σύστημα είχε μπει σε γενικευμένη εφαρμογή, οδηγώντας σύντομα σε μεγάλες αυξήσεις της αγροτικής παραγωγής (το 1986 ήταν διπλάσια από το 1980). Η ποσότητα της παραγωγής που πήγαινε στο κράτος, ολοένα και μειωνόταν κάθε χρόνο, μέχρι που καταργήθηκε πλήρως το 1985 με ελάχιστες εξαιρέσεις, με αποτέλεσμα σχεδόν όλη η αγροτική παραγωγή πλέον να διατίθεται στην αγορά (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.331-333).

Διάγραμμα 3: Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών ως % του ΑΕΠ

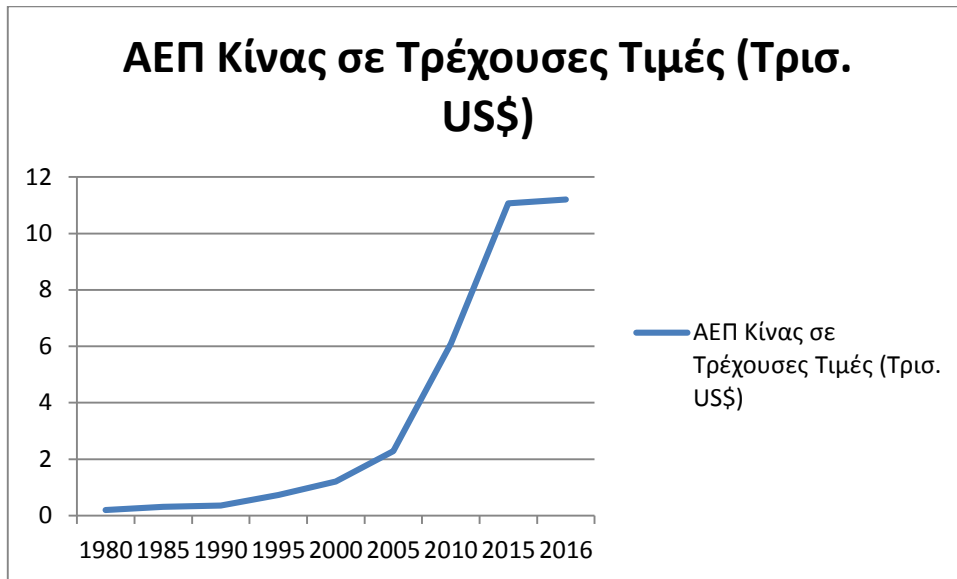
Πηγή: World Bank, 2017, γ

Στο Διάγραμμα 3, παρατηρούμε την σταδιακή αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών με την αλλαγή της πολιτικής του Deng Xiaoping, όπου το 1979 από 5,1% έφτασε το 8,5% του ΑΕΠ το 1985. Ραγδαία εκ νέου αύξηση, παρατηρείται από το 1985 και

έπειτα με την πλήρη κατάργηση των ποσοτήτων της παραγωγής που απορροφούσε το κράτος, με αποτέλεσμα το ποσοστό να εκτοξεύεται στο 18,7% του ΑΕΠ το 1998 και 37,1% το 2006. Στη συνέχεια και εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, παρατηρείται μία πτωτική τάση που φτάνει το 2016 σε ποσοστό της τάξεως του 19,6%.

Όσον αφορά τη βιομηχανία, οι αποφάσεις του Δεκεμβρίου 1978 δρομολόγησαν μεταρρυθμίσεις στο δίκαιο, με σκοπό να καταστήσουν εφικτή την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων. Όπως στη γεωργία έτσι και στη βιομηχανία, ο Ντενγκ προχώρησε τις μεταρρυθμίσεις του πρώτα πειραματικά σε περιορισμένες περιοχές, πριν τις γενικεύσει σε όλη την Κίνα. Το 1979, οριοθέτησε τις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες σε παράλιες περιοχές της νότιας Κίνας, όπου ίσχυε ειδικό καθεστώς ευνοϊκής φορολόγησης και άλλων διευκολύνσεων, που θα αναλυθούν παρακάτω, σε ξένες επιχειρήσεις. Στην Κίνα, δεν υπήρχε πλέον καθεστώς ετεροδικίας για τους ξένους ενώ η ΛΔΚ αναγκάστηκε να προχωρήσει σε ριζική αναδιαμόρφωση του δικαίου της, ώστε να επιτρέψει και να διευκολύνει τις ξένες επενδύσεις. Κατά τη δεκαετία του 1980 υπήρξε μεγάλη εισροή ξένων κεφαλαίων, αρχικά κυρίως από κινέζους της Ταϊβάν, του Χονγκ Κονγκ και της κινεζικής διασποράς στη Σιγκαπούρη και την Ινδονησία. Ακολούθησαν εταιρείες από τη Ιαπωνία και τις ΗΠΑ (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.330-335).

Διάγραμμα 4: ΑΕΠ της Κίνας (τρέχουσες τιμές USD)

Πηγή: World Bank, 2017, δ

Στο Διάγραμμα 4, παρατηρούμε την αύξηση του ΑΕΠ της Κίνας σε τρέχουσες τιμές, λόγω της μεγάλης εισροής ξένων κεφαλαίων κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1980 και κυρίως του 1990. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από 191 δις.\$ το 1980 το ΑΕΠ της Κίνας έφτασε τα 360 δις.\$ το 1990, ενώ το 1998 ξεπερνάει το φράγμα του 1 τρισ.\$. Η αυξητική τάση του ΑΕΠ συνεχίζεται και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000, ξεπερνώντας τα 10 τρισ.\$ και ολοκληρώνοντας αυτή την πορεία λίγο πάνω από τα 11 τρισ.\$ το 2016. Τα νούμερα αυτά, είναι απόρροια της ριζικής αναδιαμόρφωσης του δικαίου της Κίνας με σκοπό να διευκολυνθούν οι ξένες επενδύσεις.

4.5.1 Η Σημασία Τοποθεσίας

Σαν οποιαδήποτε επιχείρηση ακίνητων περιουσιών, η θέση είναι ένας βασικός καθοριστικός παράγοντας της μελλοντικής επιτυχίας ενός βιομηχανικού πάρκου. Το μέγεθος και η τιμολόγηση ενός βιομηχανικού πάρκου πρέπει να προγραμματιστούν σύμφωνα με την επιχείρηση και τις ανάγκες και τις προσδοκίες της αγοράς. Τα βιομηχανικά πάρκα πρέπει να είναι ευπρόσιτα (εγγύτητα σε έναν λιμένα ή έναν αερολιμένα, και υποδομή δρόμων/σιδηροδρόμων). Επίσης πρέπει να υπάρξει ένας μεγάλος ανεφοδιασμός των ανθρώπινων δυναμικών διαθέσιμων με λογικό κόστος (UNIDO, 2015).

4.5.2 Παροχή Υποδομής και Υπηρεσιών

Τα βιομηχανικά πάρκα πρέπει να παρέχουν στους μισθωτές του τις σκληρές και μαλακές υποδομές.

- Οι σκληρές υποδομές περιλαμβάνουν τους δρόμους, τα απόβλητα νερά, την επεξεργασία λυμάτων, τις τηλεπικοινωνίες, το σταθερό και αποδοτικό ενεργειακό εφοδιασμό, και τις κοινές εγκαταστάσεις. Μέσω των βιομηχανικών πάρκων, οι εταιρείες ωφελούνται από τις οικονομίες κλίμακας από την άποψη της ανάπτυξης εδάφους, της κατασκευής, και των κοινών εγκαταστάσεων όπως τα δωμάτια εργαλείων δοκιμής, ποιοτικός έλεγχος και θερμική επεξεργασία και υπηρεσία ασφάλειας.

- Οι μαλακές υποδομές αφορούν τη διοικητική ικανότητα του κτήματος (UNIDO, 2015).

4.5.3 Διοικητική Ικανότητα

Η επιτυχία των βιομηχανικών πάρκων εξαρτάται από την αποδοτική και απαντητική διαχείριση. Το διοικητικό συμβούλιο ενός πάρκου πρέπει να παρέχει τις οδηγίες και την υποστήριξη στους μισθωτές του. Αυτό περιλαμβάνει το μάρκετινγκ, τις πληροφορίες, τη διαδικαστική υποστήριξη, και τις γρήγορα και αποτελεσματικές απαντήσεις στις ανάγκες πελατών. Οι μεγάλοι αριθμοί των βιομηχανικών πάρκων, περίπου 15.000 στον κόσμο, σημαίνουν ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ τους είναι άγριος. Το διοικητικό συμβούλιο ενός βιομηχανικού πάρκου πρέπει συνεχώς να προαγάγει για να στηρίξει την ελκυστικότητα ενός βιομηχανικού πάρκου. Το διοικητικό συμβούλιο πρέπει επίσης να αναπτύξει τις συνδέσεις με άλλες οργανώσεις και να χτίσει ένα δίκτυο. Το διοικητικό σώμα πρέπει όχι μόνο να περιοριστεί στη συντήρηση των εγκαταστάσεων αλλά και να διαδραματίσει έναν δυναμικό ρόλο, προωθώντας τις υπηρεσίες που προσφέρονται από το κτήμα μεταξύ των τοπικών επιχειρηματιών, τους προμηθευτές, και τις επιχειρήσεις προκειμένου να δημιουργηθούν οι οπίσθιοι σύνδεσμοι που μπορούν ενδεχομένως να παραγάγουν τις καινοτομίες (UNIDO, 2015). Η πόλη της Σεντζέν καυχιάται, ότι το 1987 είχε τον πρώτο πλειστηριασμό στη ΛΔΚ για χρήση γης, το οποίο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου η πόλη να συγκεντρώσει κεφάλαια για έργα υποδομών, ενώ το 1988 πραγματοποιήθηκε η πρώτη μεταβίβαση κρατικών οικιστικών

μονάδων στον ιδιωτικό τομέα και τέλος, το 1990 λειτούργησε για πρώτη φορά χρηματιστήριο (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.336).

4.6 Προσέλκυση ΑΞΕ μέσω των ΕΟΖ

Ένα κεντρικό βήμα για τη μεταρρύθμιση των χωρών είναι το άνοιγμα της εγχώριας οικονομίας στις διεθνείς αγορές. Οι περισσότερες από τις μετασχηματιστικές οικονομίες ήταν στην πραγματικότητα σχεδόν κλειστές έναντι της παγκόσμιας αγοράς στην αρχική κατάσταση. Το ξένο κεφάλαιο μπορεί να διευκολύνει τα προβλήματα μιας περιορισμένης προσφοράς εγχώριου κεφαλαίου και των ανεπαρκώς ανεπτυγμένων εγχώριων κεφαλαιαγορών. Οι ΑΞΕ έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και ο επενδυτής έχει ως στόχο να ελέγξει τουλάχιστον εν μέρει τη χρήση του κεφαλαίου στη διαδικασία παραγωγής και να συμμετάσχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που επηρεάζει την επιτυχία της επιχείρησης. Οι ΑΞΕ αποτελούν μέρος της διεθνοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας μέσω της οποίας τα διάφορα στάδια της παραγωγής βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες. Οι ΑΞΕ μπορούν να έχουν πολλά πλεονεκτήματα για τη χώρα υποδοχής:

- Ο κίνδυνος της οικονομικής δραστηριότητας βαρύνει τους αλλοδαπούς επιχειρηματίες (όχι απαραίτητα μόνο όπως στην περίπτωση των κοινοπραξιών). Ως εκ τούτου, έχουν ζωτικό ενδιαφέρον για τη δημιουργία μιας καλής απόδοσης της επιχείρησης. Όσο το θεσμικό πλαίσιο εγγυάται την προστασία των συμφερόντων της χώρας υποδοχής (όπως

τα κοινωνικά ζητήματα και η προστασία του περιβάλλοντος), η επιτυχής απόδοση της επιχείρησης θα ωφελήσει και τη χώρα.

- Οι αλλοδαπές εταιρείες με τις υψηλότερες ποιότητές τους μπορούν να αναγκάσουν τους εγχώριους προμηθευτές να αναβαθμίσουν τις ποιοτικές τους προδιαγραφές και να τους βοηθήσουν να αναβαθμίσουν την τεχνολογία παραγωγής τους. Έτσι, οι εγχώριοι προμηθευτές μαθαίνουν για την ποιότητα που απαιτείται για να είναι ανταγωνιστικές στις παγκόσμιες αγορές.
- Η συμμετοχή ξένων επιχειρηματιών μπορεί να έχει επίδειξη εκτός από την επίδραση στην ποιότητα των προϊόντων. Οι εγχώριες επιχειρήσεις τηρούν τη συμπεριφορά των ξένων επιχειρήσεων και προσπαθούν να αντιγράψουν τις επιχειρηματικές τους στρατηγικές. Η θεμελιώδης υπόθεση είναι ότι οι ξένες επιχειρήσεις, που προέρχονται από πιο ανεπτυγμένες χώρες, διαθέτουν ανώτερες τεχνικές διαχείρισης και καλύτερη τεχνολογία. Οι εξαγωγικές προσανατολισμένες άμεσες ξένες επενδύσεις προάγουν ιδιαίτερα την ανάπτυξη του τομέα των εξαγωγών, "οι τοπικές επιχειρήσεις μπορεί να ενθαρρυνθούν να εισέλθουν στην εξαγωγική αγορά, μαθαίνοντας από τις εμπειρίες των ξένων θυγατρικών".

- Ένα άλλο αποτέλεσμα είναι η αύξηση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Αφενός, οι ξένες επιχειρήσεις απαιτούν ειδικευμένους εργαζόμενους ώστε η χώρα υποδοχής να αναγκαστεί να επενδύσει στο εκπαιδευτικό σύστημα αν θέλει να προσελκύσει ξένα κεφάλαια για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και ιδιαίτερα υψηλής ποιότητας άμεσες ξένες επενδύσεις. Από την άλλη πλευρά, οι ίδιοι οι ξένοι επιχειρηματίες επενδύουν στο ανθρώπινο κεφάλαιο των εργαζομένων και παρέχουν τεχνική κατάρτιση στο τοπικό προσωπικό. Δουλεύοντας σε μια δυτική επιχείρηση, οι εργαζόμενοι αποκτούν επιπλέον πληροφορίες σχετικά με τις οργανωτικές και τεχνολογικές ιδέες των ξένων επιχειρήσεων. Θα μεταφέρουν αυτή τη γνώση όταν μετακινούνται σε μια άλλη, εγχώρια επιχείρηση.
- Η αύξηση του ανταγωνισμού που είναι αποτέλεσμα της εισόδου πρόσθετων, ιδιαίτερα ανταγωνιστικών επιχειρήσεων μπορεί να στηρίξει τη μετατροπή της εγχώριας οικονομίας και την ανάπτυξη των αγορών. Οι εγχώριες επιχειρήσεις πρέπει να βρουν τρόπους προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς. Αλλά αυτό δεν είναι εγγυημένο, γιατί μπορεί να συμβεί ότι οι ξένες επιχειρήσεις επέλεξαν τους προστατευόμενους ή στρεβλωμένους τομείς για την επένδυσή τους, επειδή έχουν την ικανότητα να εκτοπίσουν τις εγχώριες επιχειρήσεις από τις ολιγοπωλιακές αγορές και να κερδίσουν επιπλέον ενοίκια. Αυτό ασφαλώς δεν είναι προς το συμφέρον της χώρας υποδοχής.

- Οι αλλοδαπές εταιρείες, αν και ενδέχεται να έχουν προνόμια όσον αφορά τις πληρωμές φόρων, θα προσθέσουν στα φορολογικά έσοδα της κυβέρνησης.
- Οι πολιτικοί φορείς λήψης αποφάσεων αντιμετωπίζουν πολλά αιτήματα από τους ξένους επενδυτές, οι οποίοι προσπαθούν να αναγκάσουν την εγχώρια κυβέρνηση να οικοδομήσει ένα πλαίσιο το οποίο θα επιτρέπει στους αλλοδαπούς τουλάχιστον μία δίκαιη δέσμευση στη χώρα υποδοχής. Ένα παράδειγμα για αυτό το αποτέλεσμα είναι η ανάπτυξη του νομικού συστήματος στην Κίνα από το 1979. Πολλοί από τους οικονομικούς νόμους που εγκρίθηκαν άρχισαν λόγω πιέσεων από τους ξένους επενδυτές. Η ανάπτυξη ενός νομικού συστήματος ωφελεί και τις εγχώριες επιχειρήσεις (Knoth, 2000).

Το πείραμα των ΕΟΖ, στοχεύουν κατά κύριο λόγο στην προσέλκυση ΑΞΕ. Η ειδική πολιτική των οικονομικών ζωνών:

- Αύξησε την κατά κεφαλήν άμεση ξένη επένδυση κατά 58%, κυρίως υπό τη μορφή ξένων επενδυμένων και προσανατολισμένων προς τις εξαγωγές βιομηχανικών επιχειρήσεων.

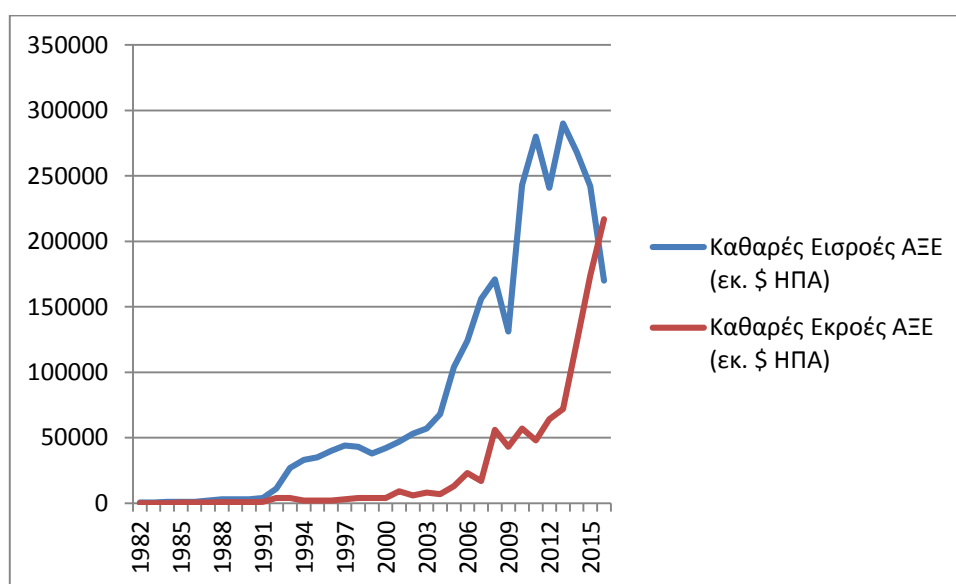
- Δεν συσσωρεύει έξω την εσωτερική επένδυση και το εσωτερικό μετοχικό κεφάλαιο.
- Αύξησε το συνολικό ρυθμό ανάπτυξης της παραγωγικότητας κατά 0,6%.

Τα αποτελέσματα προτείνουν, ότι η δημιουργία των ΕΟΖ όχι μόνο φέρνουν το κεφάλαιο, αλλά και περισσότερη προηγμένη τεχνολογία, καθώς επίσης παρέχουν σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. Οι ΕΟΖ περιλαμβάνουν γεωγραφικές περιοχές μέσα σε μία χώρα, δηλαδή μία οριοθετημένη περιοχή του εδάφους που χρησιμοποιείται για να ενθαρρύνει τη βιομηχανία, την κατασκευή και τις υπηρεσίες όσον αφορά τις εξαγωγές που χαρακτηρίζονται από τους πιο φιλελεύθερους νόμους και φιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές. Από το 1979, η Κίνα έχει δημιουργήσει βαθμιαία Ειδικές Οικονομικές Ζώνες στους δήμους της με την προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, τις μειώσεις των φόρων και μία προνομιακή πολιτική εδάφους για τους ξένους επενδυτές. Αυτό το πείραμα των ΕΟΖ, έχει μετασχηματίσει την Κίνα σε έναν από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς, παραλήπτες Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και κατόχους συναλλάγματος στον κόσμο. Οι εμπορικές μελέτες για την Κίνα καταδεικνύουν ότι οι ανωτέρω καθοριστικοί παράγοντες ασκούν επιδράσεις ως προς τις εισροές Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Κίνα. Οι οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις οδηγούν στην ταχεία ανάπτυξη των εισροών ΑΞΕ με τη φιλελευθεροποίηση των καθεστώτων

επένδυσης, επιταχύνουν την οικονομική ανάπτυξη και το εξωτερικό εμπόριο.

- Οι πολιτικοί και νομικοί καθοριστικοί παράγοντες είναι υποκειμενικοί, ενώ οι οικονομικοί και κοινωνικοί καθοριστικοί παράγοντες είναι όλοι αντικειμενικοί. Έπειτα, υποβάλλονται στις τοποθετήσεις και την εφαρμογή της χώρας υποδοχής.
- Οι πολιτικές αυτές δημιουργούν τις ευκαιρίες για τους ξένους επενδυτές που εισάγουν.
- Αυτές οι πολιτικές καθορίζουν το πεδίο της ξένης επένδυσης και διαμορφώνουν τις συμπεριφορές τους στην Κίνα (Zhang, Krug, Reinmoeller, 2005).

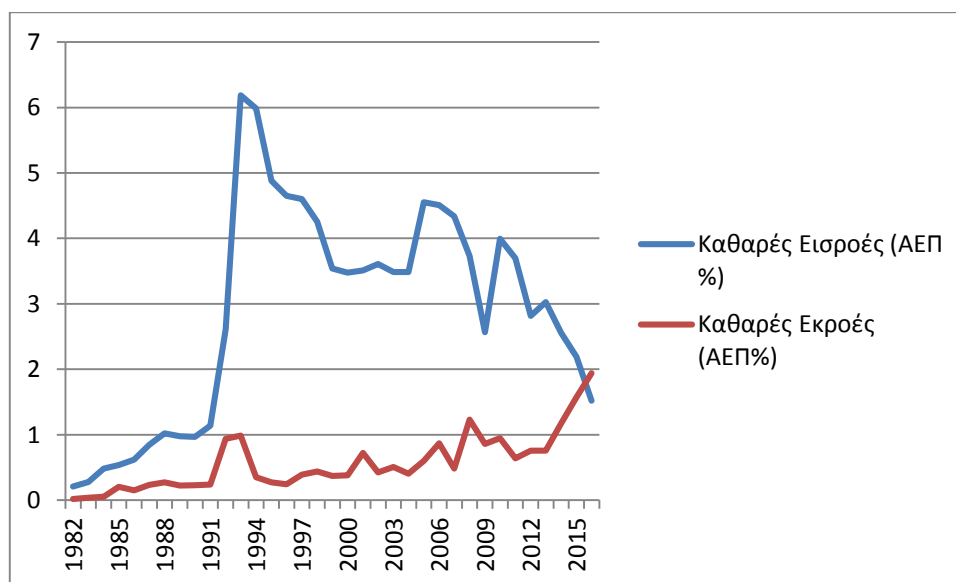
Διάγραμμα 5: Καθαρές Εισροές-Εκροές ΑΞΕ (εκ. \$ ΗΠΑ), 1982-2016

Πηγή: World Bank, 2017, ε

Στο Διάγραμμα 5, βλέπουμε τις καθαρές εισροές & εκροές ΑΞΕ στην Κίνα κάτι το οποίο ήταν σχεδόν ανύπαρκτο πριν τη μεταστροφή της Κίνας στον τομέα αυτό με την πολιτική του Deng Xiaoping. Όσον αφορά τις εισροές, η Κίνα για πρώτη φορά σπάει το φράγμα του δισεκατομμυρίου το 1984 με 1,7 δις. US\$, ενώ αντίστοιχα για τις εκροές, το φράγμα του δισεκατομμυρίου σπάει το 1992 με 4 δις. US\$. Κοινό χαρακτηριστικό των εισροών & εκροών ΑΞΕ είναι πως παρατηρείται έντονη αυξητική τάση από το 2004 και έπειτα, για τα περισσότερα έτη, με εξαίρεση το 2009, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Τέλος, για πρώτη φορά βλέπουμε πως για το 2016, οι εκροές ξεπερνούν τις εισροές, το οποίο αναδεικνύει και την έντονη επενδυτική δραστηριότητα που ακολουθεί η Κίνα τα τελευταία χρόνια προς το εξωτερικό.

Διάγραμμα 6: Καθαρές Εισροές-Εκροές ΑΞΕ (% ΑΕΠ), 1982-2016

Πηγή: World Bank, 2017, στ

Το Διάγραμμα 6 απεικονίζει τις καθαρές εισροές & εκροές ΑΞΕ (% ΑΕΠ). Παρατηρούμε πως το 1991 οι εισροές ξεπερνούν το 1% ενώ αντίστοιχα οι εκροές το 2008. Τέλος, όπως και στο διάγραμμα 5 για το έτος 2016, οι εκροές ξεπερνούν τις εισροές με 1,93% και 1,52% αντίστοιχα.

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και η κινεζική διασπορά έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επιτυχία των ΕΟΖ, προσελκύοντας επενδύσεις κεφαλαίου, τεχνολογίες και δεξιότητες διαχείρισης, συμβάλλοντας έτσι στην οικοδόμηση τοπικής παραγωγικής ικανότητας. Παράλληλα με το άνοιγμα των ΕΟΖ τη δεκαετία του '80, το Χονγκ Κονγκ, το Μακάο και η Ταϊβάν, η Κίνα, άρχισαν επίσης να αναβαθμίζουν τη βιομηχανική τους δομή και να μεταφέρουν τους βιομηχανικούς τομείς με έντονη εργασία. Η φθηνή εργασία και η καλή υποδομή στις ΕΟΖ, καθώς και οι πολιτικές ανοιχτής πόρτας σε συνδυασμό με γενναιόδωρα κίνητρα, πρόσφεραν μια μεγάλη ευκαιρία για άμεσες εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Κίνα από τη διασπορά. Δεδομένων των πλεονεκτημάτων που αφορούν την κουλτούρα, τη γλώσσα και τη γεωγραφική θέση, οι επενδύσεις αυτές κυριαρχούν στο αρχικό στάδιο, ιδίως για τις πρώιμες ΕΟΖ (Zeng 2011)

Πίνακας 2: Εισροές ΑΞΕ στις 5 Πρώτες ΕΟΖ (1978-2008)

Εξαγωγές (δισ. Τρέχουσες ΤιμέςUS\$)					
	Shenzhen	Zhuhai	Shantou	Xiamen	Hainan
1978	0.009	0.009	0.251	0.082	-
1990	8.152	0.489	0.84	0.781	0.471
2000	34.564	3.646	2.595	5.880	0.803
2006	135.959	14.843	3.484	20.508	1.376
2007	168.542	18.477	3.912	25.555	1.838
2008	163.780	19.730	3.278	26.970	-
Αξιοποιήσιμες ΑΞΕ (εκ. Τρέχουσες Τιμές US\$)					
	Shenzhen	Zhuhai	Shantou	Xiamen	Hainan
1978	5.48	-	1.61	-	0.10
1990	389.94	69.1	98.09	72.37	100.55
2000	1961.45	815.18	165.61	1031.50	430.8
2006	3268.47	824.22	139.60	954.61	748.78
2007	3662.17	1028.83	171.62	1272	1120
2008	3929.58	1138.49	-	1955.63	-

(Zeng 2011, β)

Στον Πίνακα 2, βλέπουμε την πορεία των εξαγωγών και των αξιοποιήσιμων ΑΞΕ στις 5 πρώτες ΕΟΖ (Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen, Hainan), μέσα από τις δεκαετίες του 1980,1990,2000 έως και το 2008 όπου τα τελευταία στοιχεία μας οδηγούν. Η μεγαλύτερη αύξηση και με μεγάλη διαφορά, όσον αφορά και τους δύο οικονομικούς τομείς, παρατηρείται στην Shenzhen, όπου γνωρίζει μεγάλη οικονομική άνθιση με σταθερά αυξητική τάση σχεδόν σε όλα τα έτη αναφοράς. Δεύτερη είναι η Xiamen και στους δύο τομείς, όπου στις εξαγωγές γνωρίζει την μεγαλύτερή της αύξηση μετά το 2000. Τρίτη είναι η Zhuhai, με αξιοσημείωτα αποτελέσματα και αρκετά κοντά σε αυτά της Xiamen, ενώ πολύ πιο πίσω ακολουθούν η Shantou και η Hainan.

Η Shantou, όσον αφορά τις εξαγωγές, ξεπερνάει τη Hainan, ενώ η Hainan υπερτερεί έναντι της Shantou στις αξιοποιήσιμες ΑΞΕ.

4.7 Ο Στόχος των ΕΟΖ και τα Κίνητρα για τους Επενδυτές

Η Κίνα είναι προεξέχον μέλος μιας ομάδας κρατών που έχουν πειραματιστεί με τις ΕΟΖ. Πολλά έθνη που είναι από την Ασία, τη Λατινική Αμερική, την Ευρώπη και την Αφρική, έχουν κάνει στροφή προς την πολιτική των ΕΟΖ με σκοπό να βελτιώσουν γενικά την υπάρχουσα υποδομή (Wang, 2009). Στόχος των ΕΟΖ είναι να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον επένδυσης μέσω των προνομιακών ρυθμίσεων για τους ξένους επενδυτές, όσον αφορά τις εισαγωγές εξοπλισμού, τις πρώτες ύλες και τα τμήματα παραγωγής, τις εξαγωγές προϊόντων, τους εταιρικούς συντελεστές φόρου εισοδήματος, το συνάλλαγμα και τα εμβάσματα των κερδών, τα δικαιώματα χρήσης γης και τις άδειες κατοικιών και μετανάστευσης (UNDP, 2015). Γενικά, οι ΕΟΖ στοχεύουν στην προώθηση του εξωτερικού εμπορίου, τη διαφοροποίηση της παραγωγής και την υπερνίκηση των δομικών πιέσεων ισοζυγίου πληρωμών, εισαγωγή της σύγχρονης τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας, και βελτίωση των όρων ανεφοδιασμού στην εγχώρια αγορά. Επιπλέον, τα θετικά αποτελέσματα απασχόλησης καθώς επίσης και οι θετικές επιδράσεις στο υπόλοιπο της οικονομίας. Τα κίνητρα που προσφέρονται στους ξένους επενδυτές μέσω των ΕΟΖ ενισχύει την ελκυστικότητα της χώρας υποδοχής έναντι άλλων κρατών καθώς επίσης και την ελκυστικότητα της ίδιας της περιοχής που είναι Ειδική Οικονομική Ζώνη έναντι άλλων περιοχών της χώρας. Η πρώτη επίδραση είναι θετική εάν το καθαρό όφελος μιας πρόσθετης εισροής του ξένου κεφαλαίου είναι θετικό. Η δεύτερη

επίπτωση μπορεί είτε να είναι θετική είτε αρνητική, ανάλογα με το εάν μια ισχυρή επίδραση συσσωρεύσεων δημιουργήσει τις θετικές εξωτερικότητες ή προκαλέσει τις δαπάνες των πρόσθετων διαστρεβλώσεων. Οι ΕΟΖ μπορούν να υποστηρίξουν το μετασχηματισμό ολόκληρης της οικονομίας, από τα άμεσα αποτελέσματα συνδέσμων, αποτελέσματα αναδιανομής και μέσω των πειραμάτων που μπορούν να πραγματοποιηθούν πρώτα σε συγκεκριμένες περιοχές προτού επεκταθούν σε ολόκληρη τη χώρα (Knoth, 2000).

4.8 Ο Νόμος των ΕΟΖ

Ο νόμος των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών προβλέπει ρητά τα ακόλουθα πακέτα πολιτικής για τους ξένους επενδυτές:

- **Ιδιωτική ιδιοκτησία:** Οι ΕΟΖ ενθαρρύνουν τους ξένους επενδυτές, Κινέζους του εξωτερικού, συμπατριώτες από το Χονγκ Κονγκ και το Μακάο και τις επιχειρήσεις τους, για ανοικτές επιχειρήσεις εργοστασίων και οργάνωσης και άλλων ιδρυμάτων μέσω της επένδυσής τους ή της δημιουργίας συλλογικών επιχειρήσεων με άλλους Κινέζους. Οι ΕΟΖ εγγυώνται την προστασία των προτερημάτων τους, αυξάνοντας τα κέρδη και άλλα δικαιώματά τους σύμφωνα με το νόμο. Αυτό είναι μία πολύ σημαντική υποχρέωση από την κινεζική κυβέρνηση, αν αναλογιστεί κανείς πως μέχρι τη Συνταγματική τροπολογία του 2004, δεν υπήρχε καμία

συνταγματική κάλυψη των δικαιωμάτων ιδιωτικών ιδιοκτησιών έξω από τις ΕΟΖ.

- Φορολογικά κίνητρα: Οι ξένοι επενδυτές μπορούν να παρουσιάσουν ένα μειωμένο ποσοστό (15-24%) φόρου εταιρικού εισοδήματος έναντι 33% που πληρώνεται από το εσωτερικό RMS. Έχουν ουσιαστικά μηδενικούς τελωνειακούς δασμούς και μπορούν να καρπώνονται αφορολόγητα τα επιδόματα για τα υλικά παραγωγής. Επίσης, υπάρχουν και απαλλαγές φόρου εισοδήματος για τους αλλοδαπούς που εργάζονται στις ΕΟΖ.
- Πολιτική χρήσης γης: Βάσει του κινεζικού νόμου, όλο το έδαφος βρίσκεται υπό κρατική ιδιοκτησία. Οι ξένοι επενδυτές μπορούν σύμφωνα με το νόμο να λάβουν τα δικαιώματα για την ανάπτυξη και τη χρήση τού εδάφους. Μπορούν επίσης να μεταφέρουν και να μισθώσουν τα δικαιώματα εδάφους ή να τα βάλουν υποθήκη σύμφωνα πάντα με το νόμο μέσα σε ορισμένους σκοπούς και όρους της χρήσης. Όταν οι αλλοδαποί επενδύουν στα προγράμματα που ενθαρρύνονται από το κράτος για περίοδο άνω των 15 ετών, το έδαφος κατασκευής απαλλάσσεται των αμοιβών χρήσης γης για 5 χρόνια, αρχής γενομένης από την ημέρα που η επιχείρηση θα λάβει το δικαίωμα χρήσης και η αμοιβή συλλέγεται στη μισή τιμή για τα επόμενα 5 έτη. Τέλος, το δικαίωμα για τη χρήση γης είναι εγγυημένο για τα προγράμματα που έχουν συνολική επένδυση ύψους 10 εκ.\$ ή που είναι τεχνολογικά

προηγμένα και έχουν μία σημαντική συνεισφορά στην τοπική οικονομική ανάπτυξη παρά τη συνολική επένδυση η οποία μπορεί να είναι και μικρότερη αυτής των 10 εκ.\$ (Wang, 2009). Πέρα από τις ΑΞΕ ο Ντενγκ και οι σύμμαχοί του επιδίωξαν να εξασφαλίσουν οικονομική ανάπτυξη μέσω εξαγωγών κατά τα πρότυπα της Ιαπωνίας και των τεσσάρων τίγρεων της Ασίας. Επιπλέον, η βιομηχανική ανάπτυξη επικεντρώθηκε στην ελαφρά βιομηχανία, με σκοπό να καλύψει τις υλικές ανάγκες των Κινέζων. Σταδιακά υποβαθμίστηκε η βαριά βιομηχανία, η οποία επί Μάο βρισκόταν σε μεγάλο βαθμό στην ενδοχώρα, ενώ οι ελαφρές βιομηχανίες, που είχαν κατά κύριο λόγο εξαγωγικό προσανατολισμό, βρίσκονταν κυρίως στις παράλιες περιοχές (Παπασωτηρίου, 2013, σελ.336). Το σχέδιο χορήγησης θέσης των ΕΟΖ στα πρώτα χρόνια, κάθε άλλο παρά τυχαίο ήταν καθότι, σύμφωνα με τα έγγραφα Συμβουλίων του Κράτους (1980-1990), η κεντρική κυβέρνηση επέλεξε τους δήμους οι οποίοι έγιναν ΕΟΖ, βάσει της καλύτερης γεωγραφικής θέσης, τους βιομηχανικούς όρους και το ανθρώπινο κεφάλαιο (Wang, 2009).

4.9 Συμπεράσματα

Μέσα από το κεφάλαιο 4, είδαμε αρχικά, πώς ορίζεται μία Ειδική Οικονομική Ζώνη καθώς επίσης, πώς ξεκίνησε η υλοποίηση της ιδέας για το πείραμα των ΕΟΖ. Στη συνέχεια, είδαμε και αναλύσαμε διαγραμματικά (Διάγραμμα 1 & 2), τις καταστροφικές συνέπειες και το αντίκτυπο που είχε, για την

οικονομία της Κίνας, η πολιτική του Μάο Ζεντόνγκ την περίοδο 1949-1977, μέσω των μεταρρυθμίσεων και αγροτικό και βιομηχανικό τομέα, το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός και η Πολιτιστική Επανάσταση. Τέλος, όσον αφορά την περίοδο 1980-2016, είδαμε και αναλύσαμε επίσης διαγραμματικά (Διάγραμμα 3 & 4) την επιτυχία του πειράματος των ΕΟΖ η οποία οφείλεται, κυρίως στο γεγονός, ότι μέσω της αλλαγής πολιτικής και οικονομικής νοοτροπίας της Κίνας, δόθηκαν αυξημένα κίνητρα στους επενδυτές με σκοπό την προσέλκυση ΑΞΕ. Η ραγδαία αύξηση στην προσέλκυση ΑΞΕ αποτυπώνεται στα Διαγράμματα 5 & 6 ως προς τις εισροές και εκροές ΑΞΕ σε εκ. \$ ΗΠΑ και σε % του ΑΕΠ αντίστοιχα, για την περίοδο 1982-2016, καθώς επίσης και στον Πίνακα 2 όσον αφορά τις εισροές ΑΞΕ, για την περίοδο 1978-2008 στις πρώτες 5 ΕΟΖ.

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

Όπως είδαμε, η Οικονομική Γεωγραφία είναι ο συνδυασμός δύο διαφορετικών επιστημών, της Γεωγραφίας και της Οικονομίας και αποτελείται από πολλά και εξαιρετικά πολύπλοκα παρακλάδια. Η Οικονομική Γεωγραφία, οφείλει την ύπαρξή της κυρίως στους γεωγράφους και ύστερα στους οικονομολόγους, οι οποίοι για αρκετές δεκαετίες την αγνοούσαν. Από την πλευρά της Γεωγραφίας, ο κύριος κλάδος που συμβάλει στην εξήγηση της Οικονομικής Γεωγραφίας, είναι ο κλάδος της χωροταξίας καθώς επίσης οι έννοιες του χώρου, του τόπου, της τοποθεσίας και της περιφερειακότητας. Από την άλλη πλευρά, οι οικονομολόγοι αυτό που είχαν να κάνουν, είναι να πάρουν όλες αυτές τις έννοιες και να

τις προσαρμόσουν στα οικονομικά δεδομένα, προκειμένου να παραγάγουν θεωρία όπως η "Νεοκλασική Σκέψη της Χωρικής Ισορροπίας", η "Οικονομία Πιστών Αγώνων", η "Εξάρτηση από την Πορεία" κτλ. Όλα αυτά τα κομμάτια, συνθέτουν τις έννοιες της Οικονομικής και της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας, οι οποίες μαζί με τη λογική που διέπει τις Ειδικές Οικονομικές Ζώνες, συνέβαλαν ώστε η Κίνα να ξεφύγει από το οικονομικό τέλμα, που είχε πέσει καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Μάο Ζεντόνγκ. Την περίοδο 1949 – 1978, ο Μάο Ζεντόνγκ τόσο με τις μεταρρυθμίσεις που εφήρμοσε σε αγροτικό και βιομηχανικό τομέα, όσο και με το "Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός" καθώς επίσης και με την "Πολιτιστική Επανάσταση", οδήγησε την Κίνα σε συνθήκες σχεδόν εμφύλιου πολέμου. Τέλος, στην μετά Μάο εποχή, από το 1978 κι έπειτα, το αποτέλεσμα όλου αυτού του εγχειρήματος των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών στην Κίνα, παράλληλα με τις απαραίτητες αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο της χώρας, ήταν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και κατ' επέκτασιν την οικονομική ανάπτυξη συνολικά της Κίνας. Οι ΕΟΖ, λόγω του ειδικού καθεστώτος και νομοθετικού πλαισίου που τις διέπουν, φαντάζουν ως την ιδανική και διαχρονική λύση για την προσέλκυση ΑΞΕ. Αυτό αποδεικνύεται από τα στοιχεία που έχουμε συγκεντρώσει τόσο για τις πρώτες 5 ΕΟΖ (Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen, Hainan), όσον αφορά τις εξαγωγές και τις αξιοποιήσιμες ΑΞΕ (Πίνακας 2), όσο και από τα οικονομικά στοιχεία τα οποία καταγράφουν την εξέλιξη συνολικά της οικονομίας της Κίνας διαχρονικά από το 1960-2016, σε διάφορους τομείς της οικονομίας όπως είναι οι επιδόσεις της οικονομικής και τεχνολογικής κατάστασης της Κίνας από το 1998-2012 (Πίνακας 1), οι εξαγωγές

αγαθών και υπηρεσιών (% ΑΕΠ) 1960-1979 (διάγραμμα 1) και 1980-2016 (Διάγραμμα 3), το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές USD από το 1960-1979 (Διάγραμμα 2) και 1980-2016 (Διάγραμμα 4), καθώς επίσης και τις καθαρές εισροές-εκροές ΑΞΕ από το 1982-2016 σε USD (Διάγραμμα 5) αλλά και σε ποσοστό % του ΑΕΠ (Διάγραμμα 6).

Βιβλιογραφία

Βιβλία:

Ηλίας Α. Κουρλιούρος, (2011): *Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου – Οικονομική Γεωγραφία της Παραγωγικής Αναδιάρθρωσης και της Άνισης Ανάπτυξης*, Αθήνα, Εκδόσεις Προπομπός

Λότης Λαμπρινιάδης, (2012): *Οικονομική Γεωγραφία – Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, (2013): *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} Αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα

Επίσημα Έγγραφα:

Ascani A., Crescenzi R., Iammarino S., (2012): *New Economic Geography and Economic Integration: A Review*

Barnes T., Sheppard E., (2002): *Introduction: The Art of Economic Geography (Chapter 1)*

Bhardwaj Dev Ram, (2016): *China's Economic Reform: The Role and Significance of SEZs*

Brakman S., Garretsen H., Gorter J., Albert van der Horst, Schramm M., (2005): *New Economic Geography, Empirics, and Regional Policy*

Chen X., Medici T., (2009): *Instant City Coming of Age: China's Shenzhen Special Economic Zone in Thirty Years*

China Knowledge Online, (2009): *China Special Report: Industrial Parks – China's Vehicles for Manufacturing*

Dieter M., (1999): *Economic Geography and Growth*

Fujita M., Krugman P., (2004): *The new economic geography: Past, present and the future*

Fujita M., Krugman P., Mori T., (1999): *On the evolution of hierarchical urban systems*

Herlevi A. April, (2016): *What's So Special about Special Economic Zones? China's National and Provincial-Level Development Zones*

Knoth C., (2000): *Special Economic Zones and Economic Transformation The Case of the People's Republic of China*

Krugman P., (1991): *First Nature, Second Nature, and Metropolitan Location*

Krugman P., (1991): *Increasing Returns and Economic Geography*

Krugman P., (1993): *On the Number and Location of Cities*

Krugman P., (1998): *Space: The Final Frontier*

Krugman P., (1998): *The Role of Geography in Development*

Krugman P., (2010): *The New Economic Geography, Now Middle-Aged*

Krugman P., (2011): *Masahisa Fujita and The Transformation of Urban Economics*

Lu R., (2008): *Chinese Special Economic Zones as Clusters*

MOFCOM (Ministry of Commerce), (2008): *Temporary Methods to Manage the Development Funds for Overseas Economic Cooperation Zones*

Morrison M. Wayne, (2015): *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*

Nakamura D., (2010): *Agglomeration Economies and Location Decisionmaking of Firms in Location-Triangle Approach*

Parr B. John (2001): *Agglomeration economies: ambiguities and confusions*

Porter E. Michael, (1990): *The Competitive Advantage of Nations*

ProLogis Research Bulletin, (2008): *China's Special Economic Zones and National Industrial Parks - Door Openers to Economic Reform*

Royal Swedish Academy of Sciences, (2008): *Trade and Geography – Economies of Scale, Differentiated Products and Transport Costs*

Sheppard E., Barnes T., (2000): *A companion to Economic Geography*

United Nations Industrial Development Organization (2015): *Economic Zones in the Asean: Industrial Parks, Special Economic Zones, Eco Industrial Parks, Innovation Districts as Strategies for Industrial Competitiveness*

UNPD (2015): *Comparative Study on Special Economic Zones in Africa and China*

Venables J. Anthony (2005): *New Economic Geography*

Wang J., (2009): *The Economic Impact of Special Economic Zones: Evidence from Chinese Municipalities*

Wang W., (2012): *The Cultural Revolution of China: Annihilating Culture with each Political and Class Struggle*

Wong K., (1987): *China's Special Economic Zone Experiment: An Appraisal*

Yeung Y., Lee J., Kee G., (2009): *China's Special Economic Zones*

Zeng Zhihua D., (2011): *How Do Special Economic Zones and Industrial Clusters Drive China's Rapid Development?*

Zeng Zhihua D., (2015): *Global Experiences with Special Economic Zones: Focus on China and Africa*

Αρτελάρης Π., Καλλιώρας Δ., Πανταζής Π., Πετράκος Γ., (2002): *Η Οικονομική Γεωγραφία της Ανάπτυξης των νέων και των υπό Ένταξη Κρατών – Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης*

Βασενχόβεν Κ. Λουδοβίκος (1997): *Χωροταξία: Θεωρία και Πράξη*